

UTEAD JITER

ULUSLARARASI TİCARET VE
EKONOMİ ARAŞTIRMALARI
DERGİSİ

JOURNAL OF
INTERNATIONAL TRADE AND
ECONOMIC RESEARCHES

Prof. Dr. Taner AKÇACI
Arş. Gör. Dr. Göksel TURKER

Economy and Democracy Relationship:
The Case of Kenya and Ethiopia

Arş. Gör. M. Fatih COŞKUN
Prof. Dr. Ali ŞEN

How Does Economic Freedom and
Governance Quality Affect Economic
Growth: A Panel Data Analysis for 26
European Countries

Arş. Gör. Kevser ARMAN
Prof. Dr. Arzu ORGAN

AB'ye Üye ve Aday Ülkelerin Lojistik
Performanslarının MEREC ve CoCoSo
Yöntemleri ile Değerlendirilmesi

Prof. Dr. Hanifi Murat MUTLU
Murat MAHLİ

Kahve Zincir Mağazalarında Etnik Kimlik
Algısı ve Tüketici Etnosentrizmin Satın
Alma Niyeti Üzerine Etkisi

UTEAD

JITER

ULUSLARARASI TİCARET VE
EKONOMİ ARAŞTIRMALARI
DERGİSİ

JOURNAL OF
INTERNATIONAL TRADE AND
ECONOMIC RESEARCHES

ISSN (Online): 2618-6225

Cilt/Volume: 7

Sayı/Issue: 2

Aralık/December 2023

dergipark.gov.tr/utead

İmtiyaz Sahibi/Owner

Prof. Dr. Mehmet ŞENTÜRK

Baş Editör/Editor in Chief

Prof. Dr. Mehmet ŞENTÜRK

Editör/Editor

Doç. Dr. Onur AKKAYA

Dil Editörü/Language Editor

Prof. Dr. Selim KAYHAN

Yayın Kurulu/Editorial Board

Prof. Dr. Mehmet ŞENTÜRK

Prof. Dr. Selim KAYHAN

Prof. Dr. Tayfur BAYAT

Doç. Dr. Onur AKKAYA

Yazışma Adresi

Prof. Dr. Mehmet ŞENTÜRK

Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Uluslararası Ticaret ve Lojistik Bölümü

79000 Kilis/Türkiye

Submission Address

Prof. Dr. Mehmet SENTURK

Kilis 7 Aralık University, Faculty of Economics and Administrative Sciences,

Department of International Trade and Logistics

79000 Kilis/Turkey

Tel: +90 348 814 93 34/1503 **Faks/Fax:** +90 348 814 26 60

e-posta/e-mail: utead@hotmail.com

dergipark.gov.tr/utead

UTEAD'da yayımlanan makalelerin bilim ve dil bakımından sorumluluğu yazarlarına ait olup, kaynak gösterilmeden kullanılamaz.

The scientific and linguistic responsibility of the articles published in JITER belongs to the authors and can not be used without reference to the source.

İndeksler/Indexing: Academic Keys, ASOS, CiteFactor, DIIF-Directory of Indexing and Impact Factor, ESJI-Eurasian Scientific Journal Index, ISIFI-International Services for Impact Factor and Indexing, ISRA-International Society for Research Activity, JIFACTOR, Journal Factor, Journals Directory, ResearchBib-Academic Resource Index, Scientific World Index, Society of Economics and Development, Science Library Index, Scientific Impact Factor.

Uluslararası Danışma Kurulu/International Advisory Board

Prof. Dr. Ali ŞEN, *İnönü Üniversitesi*

Prof. Dr. Costas AZARIADIS, *Washington University / USA*

Prof. Dr. Elsadig AHMED, *Multimedia University / MALAYSIA*

Prof. Dr. H. Murat MUTLU, *Gaziantep Üniversitesi*

Prof. Dr. Hüseyin AĞIR, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi*

Prof. Dr. İbrahim Halil EKŞİ, *Gaziantep Üniversitesi*

Prof. Dr. Krzysztof PIASECKI, *Poznan University of Economics / POLAND*

Prof. Dr. M. Hanifi ASLAN, *Hasan Kalyoncu Üniversitesi*

Prof. Dr. Mehmet MUCUK, *Selçuk Üniversitesi*

Prof. Dr. Mehmet ŞENTÜRK, *Kilis 7 Aralık Üniversitesi*

Prof. Dr. Mohammad Kabir HASSAN, *University of New Orleans / USA*

Prof. Dr. Muhsin KAR, *Ömer Halisdemir Üniversitesi*

Prof. Dr. Pasrun ADAM, *Universitas Halu Oleo / INDONESIA*

Prof. Dr. Selami SEZGİN, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi*

Prof. Dr. Selim KAYHAN, *Necmettin Erbakan Üniversitesi*

Prof. Dr. Tahsin KARABULUT, *Necmettin Erbakan Üniversitesi*

Prof. Dr. Tayfur BAYAT, *İnönü Üniversitesi*

Prof. Dr. Uğur ADIGÜZEL, *Necmettin Erbakan Üniversitesi*

Doç. Dr. Ali Eren ALPER, *Ömer Halisdemir Üniversitesi*

Doç. Dr. Ceyhun Can ÖZCAN, *Necmettin Erbakan Üniversitesi*

Doç. Dr. Engin DÜCAN, *Sakarya Üniversitesi*

Assoc. Prof. Dr. Kamilla MARCHEWKA-BARTKOWIAK, *Poznan University of Economics/POLAND*

Assoc. Prof. Dr. Maria Asuncion PRATS, *University of Murcia / SPAIN*

Assoc. Prof. Dr. Nanthakumar LOGANATHAN, *Universiti Teknologi Malaysia / MALAYSIA*

Assoc. Prof. Dr. Rebeca JIMENEZ-RODRIGUEZ, *Universidad de Salamanca / SPAIN*

Assoc. Prof. Dr. Siong Hook LAW, *Universiti Putra Malaysia / MALAYSIA*

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet AYSU, *Erciyes Üniversitesi*

Dr. Öğr. Üyesi Doğan BAKIRTAŞ, *Ömer Halisdemir Üniversitesi*

Asst. Prof. Dr. Edgardo SICA, *Universita di Foggia / ITALY*

Asst. Prof. Dr. Mohamed Ibrahim MUGABLEH, *Irbid National University / JORDAN*

Asst. Prof. Dr. Mounir Ben MBAREK, *University of Sfax Tunisia / TUNISIA*

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa GERÇEKER, *Selçuk Üniversitesi*

Dr. Öğr. Üyesi Nahit YILMAZ, *Necmettin Erbakan Üniversitesi*

Asst. Prof. Dr. Raveesh KRISHNANKUTTY, *ICFAI Business School / INDIA*

Dr. Ratbek DZHUMASHEV, *Monash University / AUSTRALIA*

Res. Asst. Jyoti KUMARI, *Indian Institute of Technology Kharagpur / INDIA*

Amaç ve Kapsam: Uluslararası Ticaret ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (UTEAD) bağımsız bir yayın organıdır. UTEAD, başta İktisat, Uluslararası Ticaret, Lojistik, Ekonometri, İşletme, Finans, Bankacılık ve Sermaye Piyasaları olmak üzere Siyaset Bilimi, Turizm, Kamu Yönetimi ve Uluslararası İlişkiler gibi alanlarda ortak bir akademik zemin oluşturmak üzere Türkçe ve İngilizce dillerinde bilimsel ve özgün araştırma makaleleri yayımlamaktadır. Ayrıca, farklı disiplinlerden de bu alanlarla ilgili çalışmalar değerlendirmeye alınmaktadır. UTEAD, 2017 yılında yayın hayatına başlamış uluslararası hakemli bir dergi olup, yılda iki kez Haziran ve Aralık aylarında yayımlanmaktadır. UTEAD, dergipark üzerinden erişime açıktır. UTEAD'da yayımlanan makalelerde belirtilen düşünce görüşlerden yazar(lar) sorumludur. UTEAD'da yayımlanmak üzere hakem değerlendirmeleri sonucunda kabul edilen makalelerin tüm yayın hakları süresiz olarak UTEAD'a aittir.

Aims and Scope: Journal of International Trade and Economic Researches (JITER) is an independent publication. JITER, publishes scientific and original research articles in Turkish and English languages to create a common academic background in fields such as economics, international trade, logistics, econometrics, business, finance, banking, capital markets, political sciences, tourism, public administration and international relations. In addition, studies on these areas are taken into consideration from different disciplines. JITER, is an internationally refereed journal that began publication in 2017 and is published twice a year in June and December. JITER is open access via Dergipark. The author(s) are responsible for the opinions expressed in the articles published in JITER. All publishing rights of articles accepted as referee evaluations for publication in JITER belong to the JITER for an indefinite period of time.

Açık Erişim Politikası: Uluslararası Ticaret ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (UTEAD) "Açık Erişim Politikası" izleyen bir dergidir. Dergide yayımlanan makaleler doğrudan açık erişime sunulmaktadır. UTEAD, yayımladığı makalelerle bilimin Açık Erişim Politikasıyla desteklenmesine ve bilgiye erişimin kolaylaştırılmasına katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

Open Access Policy: Journal of International Trade and Economics Researches (JITER) is a journal that follows the "Open Access Policy". The articles published in the journal are offered directly to the public. JITER aims to contribute to the promotion of published science by the Open Access Policy and to facilitating access to information.

Değerlendirme Süreci: UTEAD'a ulaşan makaleler, öncelikle editörler ve danışma kurullarımız tarafından bilimsellik ve yazım kuralları yönünden incelenir. Uygun bulunan makaleler daha sonra alanında en az doktora derecesine sahip iki ayrı hakeme gönderilir. Hakemlerin kabul veya red yönünde aynı görüşü bildirmeleri durumunda karar aynen uygulanır. Ancak, hakem görüşleri aynı doğrultuda olmaz ise, makale üçüncü hakeme gönderilir. Üçüncü hakemin kararı doğrultusunda makale yayımlanır ya da yayımlanmaz. Hakem raporları makale yazarlarına gönderilir ve dergi arşivinde de saklanır. UTEAD'da kör hakemlik sistemi uygulanmaktadır.

Evaluation Process: The articles reached by us are first examined by our editors and advisory boards in terms of scientific and author guidelines. Eligible articles are then sent to two separate referees with at least the doctorate degree in the related area. If the referees give the same opinion in the direction of acceptance or rejection, the decision will be applied in the same way. However, if the referee's views are not in the same direction, the article is sent to the third referee. The article will be published or not published in the direction of the decision of the third referee. Referee reports are sent to the article authors and are kept in the journal archive. In JITER, double blind referee system is applied.

İntihal Denetimi: UTEAD yayın politikası gereği hakem değerlendirmesinden geçirdiği her makalenin özgünlüğünü korumak amacıyla intihal denetiminden geçirilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda, UTEAD'a değerlendirilmek üzere gönderilen tüm makaleler URKUND intihal analiz yazılımından geçirilir. Ortaya çıkan eşleşmeler detaylı bir biçimde incelenerek atıfı doğru olan eşleşmeler çıkarılır. Kalan eşleşmeler yayın kurulu tarafından raporlanır. Raporla yer alan hataların yazarlar tarafından düzeltilmesi istenebilir veya çalışma yazarlara iade edilebilir.

Plagiarism Detection: JITER requires that the review policy be subject to a plagiarism detection in order to preserve the authenticity of each article it reviews. In this context, all articles submitted to JITER for evaluation are passed through URKUND plagiarism analysis software. The resulting matches are examined in detail and the correct matches are extracted. The remaining matches are reported by the editorial board. Errors in the report may be requested to be corrected by the authors or may be returned to the authors.

YAZIM KURALLARI

Uluslararası Ticaret ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (UTEAD)'da yayımlanması için değerlendirilmek üzere gönderilecek makaleler daha önce hiçbir yayın organında yayımlanmamış ve değerlendirilmek üzere sunulmamış olmalıdır. Makaleler, aşağıda belirtilen kurallar doğrultusunda hazırlanmalıdır. Bu kurallara uygun olmayan makaleler değerlendirmeye alınmayacak ve yazarlara iade edilecektir.

UTEAD'a gönderilecek makaleler **Türkçe** veya **İngilizce** olabilir. Yazının uzunluğu **20 sayfayı** geçmemelidir. Yazının elektronik kopyası Microsoft Word programında **Calibri** yazı karakteri ile hazırlanmalıdır. Marj ayarları; **üstten ve alttan 2 cm, sağ ve soldan 2 cm** olmalıdır. Kağıt boyutu **17.5 cm en ve 24 cm boy** olacak şekilde ayarlanmalıdır.

Başlık, makale hangi dilde ise önce o dilde büyük harflerle **12 punto, koyu ve sayfada sola yaslı** olarak verilmelidir. Makalenin diğer dildeki karşılığı ise, bir satır boşluk bırakılarak büyük harflerle, **12 punto, koyu ve sayfada sola yaslı** olarak verilmelidir. İngilizce makalelerde sadece İngilizce başlık yazılması yeterlidir.

Yazar(lar)ın, adı, soyadı ikinci başlığın altında **12 punto, koyu ve sayfada sola yaslı** olarak verilmelidir. Yazar(lar)ın unvanları, bağlı bulunduğu kurum ve bölümü ile e-posta adresi ORCID numarası yazar adının 1 satır altında yazılmalıdır.

UTEAD'da kör hakemlik sistemi uygulanmaktadır.

Makale Türkçe ise önce **en çok 200 kelimelik** bir "**Öz**" ve altında İngilizce dilinde **en çok 200 kelimelik** ikinci bir "**abstract**" verilmelidir. Türkçe ve İngilizce özetlerin altında, **anahtar kelimeler (en çok 5, en az 3)** ile İngilizce özetin altında **Journal of Economic Literature (JEL)** sınıflaması numarası verilmelidir. Özet yazımı **Calibri** yazı karakteri ile **8 punto** olmalıdır.

Metin içinde başlıklar numaralandırılmalı (1., 1.1., 1.1.2. gibi) ve derinlik üçten fazla olmamalıdır. **Tüm başlıklar 10 punto ve koyu** olarak verilmelidir.

Metin, 10 punto ve tek satır aralıkla yazılmalıdır. Her paragraftan sonra **6 nk boşluk** bırakılmalı ve paragraflar **iki yana yaslı** olmalıdır. Makale iki sütun halinde yazılmalı ve iki sütun arasında 1 cm boşluk bırakılmalıdır.

Başka kaynaklardan yapılan aktarmalar üç satırı geçmiyor ise tırnak içinde italik olarak, üç satırı geçiyor ise ayrı bir paragrafta sağdan ve soldan birer santim içeri çekilerek **10 punto ve italik** olarak verilmelidir.

Tablo ve şekillere başlık ve sıra numarası verilmeli, başlıklar tabloların ve şekillerin üzerinde (Tablo 1. Tablo adı), şekillerin ise (Şekil 1. Şekil adı) olarak yer almalıdır. Tablo ve şekiller dikey olarak (tam sayfa olan tablo ve şekiller yatay olarak yerleştirilebilir).

Denklemler, sayfaya **sola yaslı** olarak verilmeli ve denklemlerin sıra numaraları parantez içinde olup sayfanın sağ tarafına yaslanmalıdır.

Kaynaklara göndermeler, metin içi **parantez yöntemi** ile yapılmalıdır. Parantez içindeki sıra; yazar/yazarların soyadı, (yazarı olmayan kaynaklarda eser adının ilk üç kelimesi ve hemen izleyen üç nokta) kaynağın yılı, sayfa numarası/numaraları şeklinde olmalıdır (örneğin: Soyad, tarih: sayfa numarası).

Metin içinde, yukarıdaki gibi gönderme yapılan bütün kaynaklar, referanslar listesinde **APA 7** biçimine uygun olarak yazılmalı, gönderme yapılmayan kaynaklar bu listede yer almamalıdır. Kaynaklar alfabetik sırayla yazılmalıdır.

Makalelerin basıma girecek son şeklini yazım kurallarına uygun olarak sunmak yazarlara aittir. Makaleler yazım kurallarına uygun bir biçimde hazırlanana kadar yayımlanmaz.

GUIDELINES FOR AUTHORS

The articles to be submitted for evaluation for publication in the International **Journal of Trade and Economic Researches (UTEAD)** must not have been previously published in any publication or submitted for evaluation. Manuscripts should be prepared in accordance with the rules stated below. Articles that do not comply with these rules will not be evaluated and will be returned to the authors. Articles to be sent to **UTEAD** can be in Turkish or English. The length of the article **should not exceed 20 pages**. The electronic copy of the manuscript should be prepared in Microsoft Word program with **Calibri font**.

Margin settings; 2 cm from the top and bottom, and 2 cm from the right and left. Paper size should be set to be **17.5 cm wide and 24 cm long**. The title should be written in the language of the article, in capital letters, 12 font size, bold and left aligned on the page. The equivalent of the article in another language should be written in capital letters, 12 font size, bold and left aligned on the page, with one line space left. For English articles, it is sufficient to write only the English title. The name and surname of the author(s) should be given under the second title in 12 font size, bold and left-justified on the page. The titles of the author(s), the institution and department to which they are affiliated, and their e-mail address, ORCID number, should be written 1 line below the author's name. Double blind refereeing system is applied in UTEAD. If the article is in Turkish, a **maximum of 200 words** "Abstract" should be given first, followed by a second "abstract" of **maximum 200 words** in English. Key words (max. 5, min. 3) should be given below the Turkish and English abstracts, and the Journal of Economic Literature (JEL) classification number should be given below the English abstract. The abstract should be written in **Calibri font and 8 points**. Headings in the text should be numbered (such as 1., 1.1., 1.1.2.) and the depth should not be more than three. All headings should be in 10 font size and bold. The text should be written in 10 points and single line spacing. After each paragraph, a 6 nk space should be left and the paragraphs should be justified. The article should be written in two columns and a space of 1 cm should be left between the two columns. If the quotations from other sources do not exceed three lines, they should be given in italics within quotation marks, and if they exceed three lines, they should be given in a separate paragraph, in 10 points and italic, one inch from the right and left. Tables and figures should be given titles and sequence numbers, titles should be placed above the tables and figures (Table 1. Table name) and figures (Figure 1. Figure name). Tables and figures can be placed vertically (full-page tables and figures can be placed horizontally). Equations should be left justified on the page and the sequence numbers of the equations should be in parentheses and should be aligned on the right side of the page. References to sources should be made with in-text parentheses. The order in parentheses; The surname of the author(s), (first three words of the name of the work and the three dots immediately following in the sources without the author), year of the source, page number(s) (for example: Surname, date: page number). All references cited in the text as above should be written in accordance with the APA 7 format in the list of references, non-referenced references should not be included in this list. References should be written in alphabetical order. It is the authors' responsibility to present the final version of the articles to be published in accordance with the spelling rules. Articles are not published until they are prepared in accordance with the spelling rules.

SAYI HAKEMLERİ

Prof. Dr. Fahriye ÖZTÜRK	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. İbrahim ARSLAN	Gaziantep Üniversitesi
Prof. Dr. İzzet TAŞAR	Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. Meltem İNCE YENİLMEZ	İzmir Demokrasi Üniversitesi
Prof. Dr. Zehra Vildan SERİN	(Emekli)
Doç. Dr. Yunus AÇCI	İskenderun Teknik Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ali GÖK	Gaziantep Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Özcan ÖZKAN	Kilis 7 Aralık Üniversitesi

İÇİNDEKİLER

Economy and Democracy Relationship: The Case of Kenya and Ethiopia	19-25
Prof. Dr. Taner AKÇACI Arş. Gör. Dr. Göksel TÜRKER	
How Does Economic Freedom and Governance Quality Affect Economic Growth: A Panel Data Analysis for 26 European Countries.....	26-35
Arş. Gör. M. Fatih COŞKUN Prof. Dr. Ali ŞEN	
AB'ye Üye ve Aday Ülkelerin Lojistik Performanslarının MEREC ve CoCoSo Yöntemleri ile Değerlendirilmesi.....	36-46
Arş. Gör. Kevser ARMAN Prof. Dr. Arzu ORGAN	
Kahve Zincir Mağazalarında Etnik Kimlik Algısı ve Tüketici Etnosentrizmin Satın Alma Niyeti Üzerine Etkisi.....	47-54
Prof. Dr. Hanifi Murat MUTLU Murat MAHLİ	

Economy and Democracy Relationship: The Case of Kenya and Ethiopia**Ekonomi ve Demokrasi İlişkisi: Kenya ve Etiyopya Örneği**Taner AKCACI^a, Goksel TURKER^b^a Prof. Dr., Gaziantep University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, akcaci@gantep.edu.tr,

ORCID: 0000-0002-5343-0894

^b Res. Asst. Dr., Gaziantep University, İslahiye Faculty of Economics and Administrative Sciences, gokselturker@gmail.com,

ORCID: 0000-0003-3589-8271

<https://doi.org/10.30711/utead.1338950>**MAKALE BİLGİSİ**Makale Geçmişi:

Başvuru Tarihi: 7 Ağustos 2023

Düzeltilme Tarihi: 11 Ağustos 2023

Kabul Tarihi: 22 Ağustos 2023

Anahtar Kelimeler:

Siyasi İktisat,

Demokrasi,

Afrika

ÖZ

Özellikle Sanayi Devrimi ve Karl Marx'ın siyasi iktisat alanındaki çalışmalarından sonra ekonomi ile demokrasi arasındaki ilişkinin incelenmesi popülerlik kazanmıştır. Bu ilişki kapsamında genel olarak ortaya konan ifade "ekonomik gelişmelerden demokratik gelişmeye doğru işleyen bir neden-sonuç" ilişkisi olduğu yönündedir. Bu sebeple, söz konusu ilişkiye göre, ekonomik açıdan gerekli gelişme düzeyine ulaşan ülkelerde demokrasinin gelişimi anlamında da ihtiyaç duyulan gelişme gerçekleşmektedir. Weber tarafından ortaya konulduğu üzere, modern anlamda gerekli koşulları taşıyan bir demokrasiye ulaşabilmek için öncelikle kapitalist sanayinin gelişmesi gerekmektedir. Ekonomiden demokrasiye doğru gerçekleşen bu akışa göre, ekonominin belirli alanlarındaki göstergeleri daha üst seviyede olan ülkelerin demokratik hükümet şekilleri geliştirmeye daha eğilimli olduğu belirtilmiştir. Söz konusu bu durum, birçok nicel çalışma tarafından da tespit edilerek, ekonomik gelişmeden demokratik gelişmeye ulaşan akış doğrulanmıştır. Bu durumun nedenleri arasında, ekonomik gelişmenin eğitimin gelişmesine katkı sağlaması; kırdan kente göçü artırarak kentli bir değer olan demokrasiye yönelik zihinsel yapıyı güçlendirmesi; tarımsal faaliyetlerden endüstriyel faaliyetlere geçişi artırması bulunmaktadır. İfade edilen nedenler bir araya gelerek, sonuçta nüfusun daha açık bir toplum haline gelmesi sağlanmış, bu sayede toplumlarda demokrasiye yönelik bir sistem yönündeki arzuları artırmıştır. Dolayısıyla, birçok yazar tarafından araştırma konusu yapılan ekonomi-demokrasi ilişkisi, bu çalışmada birbirine komşu olan iki Afrika ülkesi üzerinden değerlendirilmiş ve ekonomiden demokrasiye doğru olan akışın Kenya ve Etiyopya açısından geçerli olduğu saptanmıştır.

JEL Sınıflandırması: O52, O55, P51.**ARTICLE INFO**Article History:

Received August, 7, 2023

Received in revised form August, 11, 2023

Accepted August, 22, 2023

Keywords:

Political Economy,

Democracy,

Africa

ABSTRACT

Especially after the Industrial Revolution and Karl Marx's studies in political economy, the examination of the relationship among economy and democracy has gained popularity. The expression generally put forward within the scope of this relationship is that there is a cause-effect relationship that works from economic developments to democratic development. Hence, based on the aforementioned correlation, the attainment of the requisite level of economic progress constitutes a prerequisite for the development of democracy in a given nation. As put forward by Weber, in order to reach a democracy that has the necessary conditions in the modern sense, capitalist industry must first develop. According to this flow from economy to democracy, it is stated that countries with higher indicators in certain areas of the economy are more inclined to develop democratic forms of government. This situation has been determined by many quantitative studies and the flow from economic development to democratic development has been confirmed. Among the reasons for this situation are that economic development contributes to the development of education and strengthens the mental structure towards democracy. The stated reasons came together and the result was that the population became a more open society, thus increasing the desires of societies for a democratic system. In light of this, this study has appraised the correlation between the economy and democracy, and has ascertained that the flow from the economy to democracy holds true for both Kenya and Ethiopia.

JEL Classifications: O52, O55, P51.**1. INTRODUCTION**

The concept of democracy is a concept that has undergone many changes since Ancient Greece and has been the issue of current debates. The discussions have

centered on diverse dimensions, encompassing the delimitation of democracy, its distinctive features, the prerequisites for its emergence or advancement, the

evaluation of democratic status within a nation, and the degree of democratic progress.

The intricate relationship between democracy and economic development has been a topic of discussion for a considerable time of extensive scholarly exploration. Understanding the factors that influence democratic progress and economic growth is crucial for fostering inclusive governance and sustainable development. In this context, a comparative analysis of countries sharing similar geographical proximity and facing comparable challenges becomes particularly valuable.

The present inquiry aims to scrutinize the continuing discourse concerning the "degree of democratic advancement" in a pair of contiguous nations, namely Kenya and Ethiopia. The level of democratic development depends on many factors. These factors include the history, culture, traditions, sociological structure, religious beliefs, national or international political and economic circumstances of the states at issue. Each of these factors, as a whole, contributes to the current level of democracy. Nonetheless, given that a comprehensive analysis of all pertinent factors would transcend the extent of this research, the present investigation endeavors to explore the level of democratic progress by scrutinizing the interplay between the economy and democracy.

Kenya and Ethiopia, as neighboring nations in East Africa, share many geographic, historical, and cultural characteristics. Both countries have undergone periods of colonization and experienced struggles for independence, leading to their emergence as independent states in the mid-20th century. Despite these shared experiences, their paths towards democratic consolidation and economic prosperity have exhibited notable variations.

The key aim of this study is to investigate the underlying factors contributing to the contrasting levels of democratic development between Kenya and Ethiopia. By scrutinizing their respective economic landscapes and democratic frameworks, we seek to identify the drivers that have shaped their trajectories, as well as the barriers hindering progress. The comparative approach enables a nuanced understanding of how economic factors interact with democratic institutions, policies, and societal dynamics in shaping the democratic development of these two nations. The primary inquiry of the study centers around "What are the economic contexts in which democracy operates in Kenya and Ethiopia and how do economic factors impact democratic processes?".

The main reasons for the selection of these two countries include geographical proximity, historical and political similarities, different democratic trajectories, the importance of the economy and a comparative approach. It is crucial to highlight that the choice of Kenya and Ethiopia for this comparative analysis does not negate the significance of other countries in the economy-democracy relationship. Instead, the focus on these two nations allows for a focused examination of specific factors while

acknowledging the contextual nuances and complexities within the chosen countries. In this way, the potential to illuminate the correlation amidst economy and democracy in a specific regional context will be used efficiently.

For this purpose, firstly, the concept of democracy will be briefly introduced. Following that, the study will establish the main outlines of the analytical structure of the economy-democracy relationship. After establishing the theoretical framework, this investigation will employ quantitative data to search into the correlation among the extent of democratic development and the economy in the aforementioned nations. This will involve identifying the key variables that are likely to influence the relationship between democracy and the economy.

2. DEMOCRACY

The concept of democracy, which is a composition of the ancient Greek words for people (*demos*) and rule (*kratos*), basically means the rule of the people (Jent, 1967: 242). However, this short definition of the basic feature of the concept is insufficient to fully explain democracy. Because democracy is a complex and multifaceted concept and there is no single definition that can capture all of its nuances.

The scope of what is regarded as a people in modern times differs significantly from what was considered a people in ancient Greece. Today, anyone who has citizenship ties to a country can be included in this scope regardless of gender, religious beliefs, etc., whereas in Ancient Greece, those who met all the conditions such as being of Athenian origin, being over 20 years old, being male and being free were entitled to be included in this scope (Held, 2006: 19). Moreover, while ancient democracy was a form of direct democracy, today democracy is generally perceived as a representative system of government.

In ancient Greece, the concept of "people" was much narrower than it is today. Only free male citizens of Athens were considered to be part of the people. This meant that women, slaves, and foreigners were excluded from political participation. The modern concept of "people" is much more inclusive. Anyone who is a citizen of a country is considered to be part of the people, regardless of their gender, race, religion, or social status. This is because democracy is based on the principle of equal rights for all citizens.

Today, the fact that democracy has changed according to this simple meaning also leads to various debates about whether some systems that call themselves democracies should be considered in this category. Some systems in which the people participate in governance through elections may not be recognized as democratic by experts in the field. One of these systems is Kazakhstan. When modern Kazakhstan is examined, following the dissolution of the USSR, in 1996, President Nursultan Nazarbayev instructed his advisers to prepare a constitution. The initial provision of the Constitution of Kazakhstan, which

was drafted by advisors and ratified through popular suffrage, proclaims that the Republic of Kazakhstan is a constitutional democracy. However, this country is not considered a democratic country since many conditions regarding democracy are not met in that country. A similar situation applies to North Korea, whose official name is the Democratic People's Republic of Korea. Despite the existence of elections in these nations, it is not feasible to assert the presence of a democratic system, as other prerequisites remain unfulfilled (Tilly, 2011: 13).

Therefore, although elections are the basic condition of democracy today, they are not sufficient for a system to be democratic. So that to be able to speak of democracy, different conditions other than elections are needed. Although many authors have expressed various views on these conditions, the qualities identified by Robert Dahl (2010: 99-100) are generally accepted in the literature. These qualities include the following:

I. Fair, free and frequently renewed elections: Elections must be free and fair, and they must be held on a regular basis. This means that all citizens must have the right to vote, and that their votes must be counted fairly.

II. Freedom for citizens to form political parties or similar organizations: Citizens must be free to form political parties or other organizations that represent their interests. This allows citizens to participate in the political process and to hold their leaders accountable.

III. All citizens are equal in terms of voting: Every citizen's vote must count equally, regardless of their social status, wealth, or ethnicity. This ensures that all citizens have an equal say in the political process.

IV. Individuals have access to different sources of information: Citizens must have access to different sources of information so that they can make informed decisions about who to vote for. This includes access to independent media, as well as to information from different political parties.

V. Freedom of expression: Citizens must be free to express their opinions without fear of reprisal. This includes the right to speak, write and publish one's thoughts and opinions, as well as the right to peaceful assembly and association.

Consequently, it is imperative to emphasize that a system characterized as a democracy must not only fulfill the fundamental requirement of conducting elections, but must also exhibit the aforementioned attributes. In other words, the mere existence of elections does not suffice to qualify a system as democratic; rather, a broader range of prerequisites must be satisfied to attain democratic status.

It is also important to remember that democracy is not a static concept. It is a living and evolving system and the specific characteristics of democracy will vary from country to country. However, the essential characteristics outlined above are common to all democracies.

3. ECONOMY-DEMOCRACY RELATIONSHIP

The interaction between economics and politics has been a prominent subject of discourse, particularly since the emanation of the Industrial Revolution. For example, Karl Marx analyzed this relationship through social classes. Marx posited that the Industrial Revolution gave rise to two distinct classes, namely the bourgeois class who possessed the means of production, and the working class who lacked ownership of the means of production and instead earned wages in exchange for their labor (Edgar, A. and P. Sedgwick, 2007: 69). These emerging class structures have also affected people's mental world and their political thoughts have been affected by a concept called class consciousness (Açıkgöz, 2011: 285-286). Here, for the working class, a socialist political system is more preferred due to their class interests, while for the bourgeois class, a liberal system is more prominent.

In addition to Marx, Weber argues that modern democracies can only occur where there is capitalist industrialization in its purest form. Therefore, such a relationship between economics and politics, which has been expressed for many years, will also affect democracy as a political concept. Thus, if one were to make a generalized assertion according to the existing literature, it would appear that a causal relationship exists between the economy and democracy, whereby economic development fosters the advancement of democratic values and institutions (Helliwell, 1994: 229-245).

Since the 1800s, a discernible trend has been observed whereby nations that have made significant strides in terms of economic progress have also witnessed a commensurate evolution in the sphere of democracy, and this template has prevailed to the current day (Robinson, 2006: 503). Economic development is a major factor that can promote democracy. As countries continue to develop economically, we can expect to see a further increase in the number of democratic countries in the world. This is because economic development can catalyze various social changes that could create a conducive environment for democracy to thrive (such as the development of education, increased rural-urban migration, transition from agricultural activities to industrial activities and thus the formation of a more open society), and the possibility of democracy will gradually increase (Roccas and Padoa-Schioppa, 2001: 63).

For example, Przeworski et al. (2003: 78-92) stated that even when viewed with an ordinary eye, poor countries tend to develop more authoritarian regimes, while richer countries tend to develop more democratic regimes. From this, they concluded that the connection between the development of democracy and economic development is an undoubted fact. In their study, they revealed that as per capita income increases, the probability of development of democracy increases. Accordingly, the probability of dictatorships surviving is highest in countries with a per capita income of less than \$1000 or between 1001-4000 dollars. This is because economic

development creates a number of conditions that are conducive to democracy, such as a more educated and informed citizenry, a more vibrant civil society, and a stronger middle class. The authors' study also has important policy implications. It suggests that countries that are seeking to promote democracy should focus on economic development. However, they should also be aware that economic development alone is not enough, and that other factors will also need to be addressed. The authors' study is a valuable contribution to our understanding of the relationship between economic development and democracy. It provides strong evidence that there is a positive correlation between the two factors, and it suggests that economic development can create the conditions for democracy.

Huber, Rueschemeyer and Stephens (1993: 83-84) approached the issue from a different perspective and reached similar conclusions. According to them, there is a process from economic development to democratic development. In this process, economic development transforms class structures. The economic development process, which enables the expansion of the working class and the middle class, increases the level of organization of these classes and makes it difficult to keep them out of the political atmosphere. At the same time, economic development is weakening the landed upper classes, one of the most important opponents of democracy. The authors' study is a valuable resource for anyone who is interested in understanding the relationship between economic development and democracy. It provides a comprehensive and nuanced analysis of the issue, and it offers insights that can be applied to countries around the world.

If the relationship in question is analyzed through quantitative data, one of the important studies that we come across is Lipset's (1959) research on the causal tie thereamong economy and democracy. In this quantitative study, Lipset compared the relationship between economy and democracy through numerical data. Using measures such as per capita income, male working population in agriculture, per capita energy consumption, and the proportion of urban dwellers, Lipset found that higher per capita income, lower male working population in agriculture, higher per capita energy consumption, and higher proportion of urban dwellers contribute to the emergence of stable democracies. Conversely, according to Lipset, the likelihood of the emergence of dictatorships and the decline of democracies increases.

Lipset's study is significant because it provides empirical evidence to support the claim that there is a positive correlation between economic development and democracy. This correlation is likely due to a number of factors, including the ones mentioned above. His study has been influential in the field of political science, and it has been cited by many other scholars. Because it provides valuable insights into the relationship between economic development and democracy.

To enhance our comprehension of the reciprocation amidst the economy and democracy, Pourgerami's (1988) comparative analysis of various countries is another noteworthy study. Pourgerami's comparative analysis of various countries provides a valuable contribution to our understanding of this relationship. In his study, he identified four key criteria that influence the development of democracy: income, market, development, and culture.

Income: Pourgerami found that as income increases, so too does the level of democratic development. This is likely because higher incomes allow people to have more resources and opportunities, which gives them a greater voice in the political process.

Market: Pourgerami also found that a more liberalized market economy is associated with higher levels of democracy. This is because a market economy requires a certain degree of rule of law and transparency, which are essential for democratic governance.

Development: Pourgerami found that a higher level of human development is also associated with higher levels of democracy. This is because education and health care, which are important components of human development, can help to empower people and make them more aware of their political rights.

Culture: Pourgerami found that the culture of a country can also influence the development of democracy. For example, countries with a strong tradition of civic participation are more likely to be democratic.

This relationship is also confirmed by history, which is the laboratory of social sciences. When examining the countries where the Industrial Revolution took place first and thus the economy developed better, it is generally observed that these countries are also in a good state in terms of democratic development. For example, the United Kingdom, the United States and France are all countries that experienced the Industrial Revolution early on and they are also all considered to be relatively democratic countries. Therefore, considering the influence of the economy may yield valuable insights into the degree of democratic development attained by Kenya and Ethiopia. The economic data suggests that Kenya is more likely to be democratic than Ethiopia. This is an important finding, as it suggests that economic development can play a role in promoting democracy.

4. ANALYSIS OF THE ECONOMY-DEMOCRACY RELATIONSHIP IN KENYA AND ETHIOPIA IN TERMS OF DEMOCRATIC DEVELOPMENT

In this section, we shall scrutinize the quantitative data from Kenya and Ethiopia in line with the conceptual framework formulated earlier, and evaluate the degree of democratic progress attained in the context of the aforementioned nexus. However, ascertaining the level of democratic advancement necessitates an inquiry into the existence of the foundational requirement of elections. In

light of this, we shall briefly delve into the political systems of the two countries.

Firstly, Kenya's political system has been a multi-party parliamentary democracy since 1992. The Kenyan parliament consists of a bicameral structure with a total of 349 members + 1 speaker. Members of parliament are elected for five years (Embassy of the Republic of Kenya in Japan, 2023).

In Ethiopia, the Government of the Federal Democratic Republic of Ethiopia is led by a prime minister who appoints the ministers in the cabinet. The prime minister is appointed for five years by the party that wins the majority of votes in a 547-seat parliament (Embassy of the Federal Democratic Republic of Ethiopia London UK, 2023). It can be argued that both Kenya and Ethiopia exhibit a level of democratic governance to varying degrees. As such, an analysis of their democratic development can be made through the lens of economic data. This approach allows for an all-inclusive assessment of the political landscape in these countries, as economic development is typically a forethought to be a significant indicator of democratic progress.

The first economic data to be analyzed is the net national income per capita. When the World Bank's data are analyzed in this context, the data in Table 1, expressed in dollars, emerge.

Table 1. Net National Income per Capita (\$)

	2016	2017	2018	2019	2020
Kenya	11.308	11.363	11.521	11.614	11.594
Ethiopia	5553	6603	6639	7717	7792

Source: Worldbank, 2023a; Worldbank, 2023b.

Table 1 shows that Kenya's net national income per capita is, on average, about 2.23 times that of Ethiopia. This means that, on average, a Kenyan citizen has about twice the income of an Ethiopian citizen. After national income, the second data to be analyzed is energy use. In kilograms of oil equivalent per capita, Kenya's energy use is 516 while Ethiopia's is 485 (Worldbank, 2023c). Here again, Kenya's energy consumption is approximately 6.4% higher than Ethiopia's, although not by far as much as the difference in national income.

Moving on to the share of those working in agriculture in total employment, Kenya has 55% and Ethiopia has 67% (Worldbank, 2023d). Upon evaluating the data confirming the aforementioned results, it could be monitored that the percentage of urban population in Kenya and Ethiopia is 28% and 22%, respectively (Worldbank, 2023e). The data on the share of those working in agriculture in total employment and the percentage of urban population in Kenya and Ethiopia provide us with a valuable insight into the economic and social structure of these countries. This information can be used to develop policies that promote economic development and poverty reduction in these countries.

Finally, before delving into the development of democracy, it is essential to consider the level of human development. The grade of human development is measured on a scale of 0 and 1, with 1 being the highest level of human development. It is opinable to say that Kenya, which is ahead of Ethiopia in economic indicators, is also ahead of Ethiopia in human development. Accordingly, Kenya's human development level is 0.575, while Ethiopia's is 0.498 (UNDP Human Development Reports, 2023). As mentioned above, this criterion, which rises with economic developments and includes education as a prominent element of human development, is an important factor in the formation of the mindset towards democracy. To create a society with increasing tendencies towards democracy, various factors come into play and contribute to the formation of such a society. These factors, when examined together, are essential in promoting democratic values and practices.

The data on this relationship, the foundation of which was laid in the previous section, have thus been presented. Therefore, from this point onwards, it has become possible to show numerically whether these data have an impact on the level of development of democracy. In this context, it is possible to use the data from the 'democracy matrix' project of the University of Würzburg to compare and quantitatively analyze the level of democracy in two countries. The democracy matrix is evaluated between 1 and 0 in regards to the development of democracy. The measurement of human development is conducted on a scale of 0 to 1, with a score of 1 indicating the highest level of development and a score of 0 indicating the lowest level. According to the data in question, Table 2 below has been created.

Table 2. Levels of Democracy in Kenya and Ethiopia

	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Kenya	0,66	0,64	0,65	0,69	0,68	0,68
Ethiopia	0,30	0,29	0,39	0,43	0,40	0,40

Source: Würzburg University Democracy Matrix, 2023.

As can be seen when the data in the table are analyzed, Kenya, which is ahead of Ethiopia in terms of economic data, shows a similar characteristic in the sense of the degree of advancement of democracy. The data of Kenya with an average of 0.66 and Ethiopia with an average of 0.36 confirm our hypothesis that democracy will improve as economic development increases. The finding that Kenya is more democratic than Ethiopia is significant because it suggests that economic development can lead to an improvement in the level of democracy. This finding has implications for policy makers, who can use it to develop policies that promote economic development and democracy in their countries.

In order not to depend on a single source and to verify it with other studies, it is also necessary to make use of the democracy index prepared by the V-Dem Institute, which is affiliated with the Department of Political Science at the University of Gothenburg (V-Dem Varieties of Democracy,

2023). According to the index, on a scale of 1 to 0, a value of 1 indicates the highest level of democracy, while 0 indicates the opposite. In this index, Kenya is ahead of Ethiopia (Our World in Data, 2023).

If we need to discuss the level of democracy in a little more detail in terms of the definition given in the previous section, the data provided by Freedom House will contribute in this regard. Considering the above definition of democracy, Freedom House (Freedom House, 2023) data is consistent with this definition. Accordingly, Kenya scored 48 out of 100 in the sense of the rank of democracy, while Ethiopia scored 23. In measuring the level of democracy, criteria such as free and fair elections, freedom to form political parties, equality in voting, free and independent media, and freedom of expression were taken into consideration in line with the above definition.

5. CONCLUSION

The essence of this study is to analyze the connection amidst the economy and democracy in Kenya and Ethiopia. The interdependence of economic development and democracy has been a subject of great attention since the Industrial Revolution. The empirical results obtained in this study demonstrate a substantial and positively correlated relationship between economic indicators and democracy-related indicators in both Kenya and Ethiopia. The outcomes imply that economic advancement has a pivotal role in the establishment and preservation of democratic systems in these nations. Specifically, the study reveals that a particular level of economic improvement is a prior condition for the evolution of democracy in Kenya and Ethiopia. Additionally, the research findings emphasize the significance of taking economic factors into account while searching into and advocating democracy in developing countries.

The connection amidst the economy and democracy in Kenya and Ethiopia can be described by the general expression "the flow from economy to democracy." This

means that economic development is necessary for the establishment and improvement of democratic systems. In both countries, economic development is necessary for the establishment and improvement of democratic systems. Therefore, so as to increase the level of democracy in these countries, exclusive interest should be given to economic development in areas such as national income, energy use, and industry. These are all important factors that can contribute to economic development, and they can also help to create a more favorable environment for democracy.

The study's findings propound that an augmentation in the mentioned economic indicators may result in the enhancement of human development, which can lay a robust groundwork for the flourishing of democracy. Thus, it is critical to prioritize economic development alongside political reforms to ensure that democratic systems can be established and sustained.

This means that as countries become more economically developed, their citizens tend to enjoy higher levels of human development, such as better education, health care, and living standards. Human development is important for democracy because it creates a more educated and informed citizenry. This is because education helps people to develop the skills and knowledge they need to participate in the political process. It also helps people to understand their rights and responsibilities as citizens.

The study's results underscore the importance of economic development as a key priority for policymakers in the two neighboring African countries, where there is a significant need for enhancing the level of democracy. By investing in economic development, these countries can establish the necessary foundations for democratic systems and promote sustainable political and economic growth.

REFERENCES

- Açıkgöz, Ö., "The Thoughts and Comments of Important Sociologists on the Concept of "Social Class" as a Problematic Subject of Sociology", *Journal of Istanbul Sociology Conferences*, 2011 (26), pp. 281-308.
- Dahl, R., (2010), *On Democracy*, (2nd edition), Phoenix Publishing House, Ankara.
- Edgar, A. and P., Sedgwick, (2007), *Dictionary of Key Concepts in Cultural Theory*, (trans. Mesut Kardeşhan), (1st edition), Açılım Kitap, İstanbul.
- Embassy of the Federal Democratic Republic of Ethiopia London UK, "The Federal Government of Ethiopia", Retrieved February 5, 2023 from <https://www.ethioembassy.org.uk/political-affairs/government-of-ethiopia/>.
- Embassy of the Republic of Kenya in Japan, "The Government and the Political System", Retrieved February 5, 2023 from <http://www.kenyarep-jp.com/en/kenya/government/>.
- Freedom House, "Explore the Map", Retrieved February 12, 2023 from <https://freedomhouse.org/explore-the-map?type=fiw&year=2022>.
- Held, D., (2006), *Models of Democracy*, (3rd edition), Polity Press, Cambridge.
- Helliwell, J. F., "Empirical Linkages Between Democracy and Economic Growth", *British Journal of Political Science*, 1994/24, (2), pp. 225-248.
- Huber, E., Rueschemeyer, D. and J. D. Stephens, "The Impact of Economic Development on Democracy", *Journal of Economic Perspectives*, 1993/7, (3), pp. 71-85.
- Jent, H. C., "Demos Kratos: Democracy, Old and New", *The Social Studies*, 1967/58, (6), pp. 242-245.
- Lipset, S. M., "Some Social Requisites of Democracy: Economic Development and Political Legitimacy", *The American Political Science Review*, 1959/53, (1), pp. 69-105.
- Our World in Data, (2023), "Democracy", Retrieved February 12, 2023, from <https://ourworldindata.org/democracy>.
- Pourgerami, A., "The Political Economy of Development: A Cross-National Causality Test of Development-Democracy-Growth Hypothesis", *Public Choice*, 1988/58,(2), pp. 123-141.
- Przeworski, A. et. al., (2003), *Democracy and Development: Political Institutions and Well-Being in the World 1950-1990*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Robinson, J. A., "Economic Development and Democracy", *Annual Review of Political Science*, 2006/9, pp. 503-527.
- Roccas, M. ve T. Padoa-Schioppa, (2001), "Economic Change and the Process of Democratization in Southern Europe", *Economic Transformation, Democratization and Integration into the European Union*, (2nd edition), ed. Gibson, H. D., Palgrave, Hampshire.
- The World Bank, (2023a) "Adjusted Net National Income per Capita (Current US\$) – Ethiopia", Retrieved January 31, 2023 from <https://data.worldbank.org/indicator/NY.ADJ.NNTY.PC.CD?locations=ET>.
- The World Bank, (2023b) "Adjusted Net National Income per Capita (Current US\$) – Kenya", Retrieved January 31, 2023 from <https://data.worldbank.org/indicator/NY.ADJ.NNTY.PC.CD?locations=KE>.
- The World Bank, (2023d), "Employment in Agriculture (% of total employment) (Modeled ILO Estimate) – Kenya, Ethiopia", Retrieved January 31, 2023 from <https://data.worldbank.org/indicator/SL.AGR.EMPL.ZS?locations=KE-ET>.
- The World Bank, (2023c), "Energy Use (Kg of Oil Equivalent per Capita) – Kenya, Ethiopia", Retrieved January 31, 2023 from <https://data.worldbank.org/indicator/EG.USE.PCAP.KG.OE?locations=KE-ET>.
- The World Bank, (2023e), "Urban Population (% of total Population) – Ethiopia, Kenya", Retrieved January 31, 2023 from <https://data.worldbank.org/indicator/SP.URB.TOTL.IN.ZS?locations=ET-KE>.
- Tilly, C., (2011), *Democracy*, (trans. Ebru Arcan), (1st edition), Phoenix Publishing House, Ankara.
- UNDP Human Development Reports, (2023), "Human Development Insights", Retrieved January 31, 2023 from <https://hdr.undp.org/data-center/country-insights#/ranks>.
- V-Dem Varieties of Democracy, "The V-Dem Project", (2023), Retrieved February 12, 2023 from <https://www.v-dem.net/about/v-dem-project/>
- Würzburg University, "Democracy Matrix", (2023), Retrieved January 31, 2023 from <https://www.democracymatrix.com/>

How Does Economic Freedom and Governance Quality Affect Economic Growth: A Panel Data Analysis for 26 European Countries**Ekonomik Özgürlük ve Yönetişim Kalitesi Ekonomik Büyüme Nasıl Etkiler: 26 Avrupa Ülkesi İçin Panel Veri Analizi**Muhammet Fatih COSKUN^a, Ali SEN^b^a Res. Asst., Inonu University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, fatih.coskun@inonu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7174-6550^b Prof. Dr., Inonu University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, ali.sen@inonu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-9456-2220<https://doi.org/10.30711/utead.1339652>**MAKALE BİLGİSİ****Makale Geçmişi:**

Başvuru Tarihi: 8 Ağustos 2023

Düzeltilme Tarihi: 11 Ekim 2023

Kabul Tarihi: 13 Ekim 2023

Anahtar Kelimeler:Ekonomik Özgürlük,
Yönetim Kalitesi,
Kişi Başına GSYH,
Avrupa Birliği,
Panel Veri Analizi.**ARTICLE INFO****Article History:**

Received August, 8, 2023

Received in revised form Oct., 11, 2023

Accepted October, 13, 2023

Keywords:Economic Freedom,
Governance Quality,
Gross Domestic Product Per Capita,
European Union,
Panel Data Analysis.**ÖZ**

Bu çalışmanın amacı, ekonomik özgürlük ve yönetim kalitesinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini incelemektir. Sürdürülebilir ekonomik büyüme ve refahı belirleyen faktörler uzun zamandır araştırmacıların ilgisini çekmektedir. Bu nedenle, ekonomik özgürlüklerin ve yönetim kalitesinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin analiz edilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu, Avrupa Birliği gibi dünyanın en büyük ekonomik ağına sahip bir bölgede özellikle önemlidir. Bu amaçla Avrupa Birliği ülkelerinden yirmi altısı seçilmiştir. Bu ilişkiyi analiz etmek için Fraser Enstitüsü'nün ekonomik özgürlük düzeyi ve Dünya Bankası'nın yönetim düzeyi kullanılmıştır. Çalışmanın temel hipotezi, kurumsal faktörlerin ekonomik genişlemeyi teşvik edeceğidir. Bu hipotezi incelemek için yatay kesit bağımlılığı, heterojenlik, birim kök, eşbütünlük ve nedensellik testleri yapılmıştır. Sonuç olarak, bu faktörlerin dönem boyunca ekonomik büyüme katkıda bulunduğu tespit edilmiştir. Ülkeler arasında farklılıklar olduğu tespit edilmiş olup, bu farklılıkların nedenleri tartışma bölümünde ele alınmıştır.

JEL Sınıflandırması: O10, O11, O43, C23.**ABSTRACT**

The purpose of this study is to examine the impact of economic freedom and governance quality on economic growth. Sustainable economic growth and the factors determining prosperity have long been of interest to researchers. Therefore, analyzing the impact of economic freedoms and governance quality on economic growth is crucial. This is particularly important in a region like the European Union, which has the world's largest economic network. The primary hypothesis of the study is that institutional factors will stimulate economic expansion. In order to examine this hypothesis, tests for cross-section dependency, heterogeneity, unit root, cointegration, and causality were conducted. Consequently, it has been determined that these factors contribute to economic growth throughout the period. It has been discovered that there are differences across nations, and the causes for these distinctions are discussed in the discussion section.

JEL Classifications: O10, O11, O43, C23.**1. INTRODUCTION**

The macroeconomics literature is generally influenced by studies examining the relationship between direct economic indicators such as GDP, exchange rates, inflation, and unemployment. However, it has also been subject to criticism for being overly deterministic in its analysis of the human relationship network (De Haan & Sturm, 2000, p. 5). Therefore, it is necessary to take into account the factors that heavily influence human economic relationships. To address this gap, various studies have been conducted since the 1940's, and indexes based on these studies have been calculated (Jeroen, 2014, p. 2). The Economic Freedom Index and The Worldwide Governance Indicators are among these indexes. These indexes take into account political and ideological factors that heavily influence human

relationships. Therefore, it is important to analyze their relationship with economic indicators.

The Economic Freedom Index is currently calculated by two institutions, namely the Heritage Foundation and the Fraser Institute. The index calculated by the Heritage Foundation uses 12 sub-indices (The Heritage Foundation, n.d.), namely "property rights, government integrity, judicial effectiveness, tax burden, government spending, fiscal health, business freedom, labor freedom, monetary freedom, trade freedom, investment freedom, financial freedom." The index calculated by the Fraser Institute, on the other hand, consists of 5 sub-indices (Fraser Institute, 2016), namely "size of government, legal system & property rights, sound money, freedom to trade internationally, regulation." It is possible to see the use of both indexes in academic studies. This index's scale ranges from 0 to 10 and measures the level of economic freedom,

where higher scores represent increased economic freedom, while lower scores indicate decreased freedom in this regard.

The worldwide governance indicators were first introduced by Kaufmann et al. (1999). The index is currently displayed in the World Bank databases. It consists of six sub-indices, namely "Voice and Accountability, Political Stability and Absence of Violence/Terrorism, Government Effectiveness, Regulatory Quality, Rule of Law, Control of Corruption". The Worldwide Governance Indicators (WGI) index is a measure calculated to assess the quality of governance in countries. There are two types of representations in this index: In the first type of representation, a value is assigned within the range of -2.5 to +2.5. As this value approaches +2.5, the governance quality is considered to be at a high level, whereas as it approaches -2.5, governance inadequacy is considered.

The data used in the study were obtained from three different sources. First, the data obtained from the Fraser Institute is the Economic Freedom Index (EFI). This index is calculated for the period 1970 to 2020. It is calculated with sub-indexes covering "the size of government, legal system and property rights, sound money, freedom to trade internationally and regulation". Then, GDP per capita (GDPPC) was obtained from the World Bank World Development Indicators database. This data consists of current US \$ values. Finally, governance quality indexes (WGI) were obtained from the World Bank's World Governance Indicators database. The index was calculated only in even years from 1996 to 2002. Therefore, we estimated the year 2001 by linear interpolation method in order to start the series from 2000.

Table 1. The Data Utilized in The Study and The Resources From Which The Data Was Obtained

Variable	Indicator	Data Type	Measurement	Source
Economic Freedom	<i>EFI</i>	Quantitative (Index Value)	Overall Index Value	Fraser Institute
Gross Domestic Product Per Capita	<i>GDPPC</i>	Quantitative (Real Value)	Current US\$	World Development Indicators
Governance Quality	<i>WGI</i>	Quantitative (Index Value)	Percentile Rank (Continuous)	World Governance Indicators

2. LITRERATURE REVIEW

There is a vast literature that reveals the impact of economic freedom and governance quality on economic growth. Upon examining these studies, it is evident that both economic freedom and governance quality have a direct or indirect positive effect on economic growth, which is already anticipated by the majority of economic theorists. Criticisms of this approach also exist (Heckelman, 2000; Kurtz & Schrank, 2007). However, upon examining these studies, it is seen that the criticisms are not aimed at the variables not having an impact on economic growth, but rather that the measurements related to economic freedom and governance quality are

subjective. However, conducting these types of measurements objectively is nearly impossible due to political and economic reasons. Additionally, these indexes are not calculated to reveal the standalone situation of a country but rather to determine their relative status compared to other countries. Another point is the degree of acceptance of these types of indexes. The economic freedom indexes calculated by both the Heritage Foundation and the Fraser Institute have been widely accepted by institutions and academics. When the World Governance Index was first calculated, it was the focus of criticisms, but after being included in the World Bank database, it too was widely accepted. In light of this information, the literature that demonstrates the relationship between these indexes and economic growth can be summarized.

There is a large literature on the effects of economic freedoms on economic growth. There are studies that show that economic growth is a direct result of economic freedom (Ali & Crain, 2002; Asandului et al., 2016; Ayal & Karras, 1998; Borović, 2014; Brkić et al., 2020; Bundă et al., 2012; De Haan & Sturm, 2000; Gagea, 2010; Heckelman, 2000; Heckelman & Stroup, 2000; Iacobață & Gagea, 2010; Mandić et al., 2017; Spindler, 1991; Wu & Davis, 1999). In addition to economic freedom, there are also studies that consider supporting factors such as education, population growth rate, foreign direct investment and trade openness (Bačović, 2006; Bayar, 2016; Caetano & Caleiro, 2009; De Vanssay & Spindler, 1994; Feruni et al., 2020; Sayari et al., 2018). As a result of these studies, it has been revealed that economic freedoms positively affect economic growth. In addition to these, there are also studies analyzing economic freedoms and economic growth according to the different types of group of countries (Farr et al., 1998; Rapsikevičius et al., 2021). As a result of these studies, the effects of economic freedoms in different country groups have been revealed with different severity. But in any case, economic freedoms affect economic growth positively according to these studies. There are also studies that find that economic freedoms cause negative effects such as budget deficit (Peev & Mueller, 2012). However, according to these studies, economic freedoms support economic growth. In conclusion, there is a widespread consensus in the literature that economic freedoms, which are considered from many perspectives, positively affect economic growth.

There is also a large literature on the effects of governance quality on economic growth. The majority of academic studies find that the quality of governance has a positive effect on economic growth either directly or indirectly (Absadykov, 2020; Han et al., 2014; Iheonu, 2019; Keser & Gökmen, 2018; Nikzad, 2021; Peev, 2015; Rusu & Roman, 2019; Setyastuti et al., 2018; Silve & Plekhanov, 2015; Silve & Plekhanov, 2018; Zubair & Khan, 2014). There are also studies that separately address the effects of the sub-indices of the World Governance Indicators, which measure the quality of governance. Mira and

Hammadache (2017) find that the sub-indices of the World Governance Indicators have different effects among country groups, indicating that it is not possible to confirm the notion that good governance accelerates economic development for all countries. According to Samarasinghe's (2018) research, it has been revealed that the most significant aspect in governance for economic growth is the prevention of corruption. While the other variables also contribute to accelerating economic development, the impact of combating corruption is stronger. According to Prasetyia (2020), only control of corruption and rule of law have a positive and significant impact on economic growth. According to Tiwari and Bharadwaj (2021), government effectiveness, regulatory quality, and control of corruption have a positive impact on economic growth. There are also studies suggesting that governance quality will increase as a result of growth (Kurtz & Schrank, 2007; Singh, 2019). Boğa-Avram et al. (2021) conclude that the quality of governance and economic growth mutually affect each other.

3. METHODOLOGY AND TEST FINDINGS

In this study, we aim to investigate the impact of governance quality and economic freedom variables on GDP per capita by employing various panel data econometric analysis methods. Upon reviewing the literature, it is observed that in such an analysis, the characteristics of the series are first determined through tests for cross-sectional dependence and homogeneity. Subsequently, depending on the obtained results, first or second-generation unit root, co-integration, and causality analyses are conducted. In the presence of cross-sectional dependence and heterogeneity, it is observed that second-generation unit root, second-generation co-integration, and heterogeneity-resistant causality analyses are performed. In our study, we have adhered to this sequence of analysis.

Firstly, the cross-sectional dependence among the variables was tested using the Pesaran Scaled LM, Pesaran CD, and Bias-Adjusted Test analysis methods. All of these tests can be applied to panel series with the property N>T (Pesaran, 2004, p. 1). The purpose of testing for cross-sectional dependence is to identify any potential bias issues that may arise in subsequent tests and to take necessary precautions.

Pesaran (2004) CD Test

$$CD = \sqrt{\frac{2T}{N(N-1)}} \left(\sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N \hat{\rho}_{ij} \right)$$

In his study conducted in 2004, Pesaran stated that this test statistic can be utilized in panel data analysis in the case of N>T (Pesaran, 2004, p. 1).

T: Time
N: Number of observations
i: Index of observation
j: Starting point

$\hat{\rho}$: "pair – wise correlation coefficients of the residuals"

Bias Adjusted LM Test (Pesaran et al., 2008)

$$LM_{adj} = \sqrt{\frac{2}{N(N-1)}} \sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N \frac{(T-k)\hat{\rho}_{ij}^2 - \mu_{Tij}}{v_{Tij}}$$

In their study, Pesaran et al. (2008) expressed that an adjusted test statistic, similar to the one mentioned above, can be used in the case of N>T (Pesaran et al., 2008, p. 106).

T: Time
N: Number of observations
i: Index of observation
j: Starting point
 $\hat{\rho}$: "pair – wise correlation coefficients of the residuals"
 μ_{Tij} : Mean

v_{Tij} : Variance

Following the assessment of cross-sectional dependence, a heterogeneity test was conducted on the series. For this purpose, the widely used Pesaran and Yamagata (2008) heterogeneity analysis method was employed. The aim of this test is to identify any heterogeneity issues that could lead to biases in subsequent tests.

Pesaran and Yamagata (2008) Homogeneity Analysis

$$\hat{\Delta} = \sqrt{N} \left(\frac{N^{-1}\hat{S} - k}{\sqrt{2k}} \right)$$

$$\tilde{\Delta} = \sqrt{N} \left(\frac{N^{-1}\tilde{S} - k}{\sqrt{2k}} \right)$$

$$\hat{\Delta}_{adj} = \sqrt{N} \left(\frac{N^{-1}\hat{S} - E(\hat{z}_{iT})}{\sqrt{\text{Var}(\hat{z}_{iT})}} \right)$$

$$\tilde{\Delta}_{adj} = \sqrt{N} \left(\frac{N^{-1}\tilde{S} - E(\tilde{z}_{iT})}{\sqrt{\text{Var}(\tilde{z}_{iT})}} \right)$$

S: Swamy Test Statistic
N: Number of observations
k: Regressors
Var: Variance
E: Expected value

The decision regarding which unit root test to conduct is determined based on the results of cross-section dependence and homogeneity tests. In the presence of these issues, a second-generation unit root test is expected to be applied. In our study, we employed the PANICCA test developed by Reese and Westerlund (2016).

PANICCA (Reese & Westerlund, 2016) unit root analysis (Panel Analysis of Nonstationarity in Idiosyncratic and Common Components on Cross-section Averages)

$$Y_{i,t} = \alpha'_i D_{t,p} + \lambda'_i F_t + e_{i,t}$$

$$X_{i,t} = \beta_i' D_{t,p} + \Lambda_i' F_t + u_{i,t}$$

$$Z_{i,t} = B_i' D_{t,p} + C_i' F_t + V_{i,t}$$

$$P_{a,0} = \frac{\sqrt{NT}(\hat{\rho}_0^+ - 1)}{\sqrt{2\hat{\phi}_\epsilon^4/\hat{\omega}_\epsilon^4}}$$

$$P_{b,0} =$$

$$\frac{\sqrt{NT}(\hat{\rho}_0^+ - 1)}{\sqrt{\hat{\phi}_\epsilon^4 / [\hat{\omega}_\epsilon^2 N^{-1} T^{-2} \sum_{i=1}^N (\hat{e}_{i,-1}^0)' \hat{e}_{i,-1}^0]}}$$

$$P_{a,1} = \frac{\sqrt{NT}(\hat{\rho}_1^+ - 1)}{\sqrt{36\hat{\sigma}_\epsilon^4 \hat{\phi}_\epsilon^4 / 5\hat{\omega}_\epsilon^8}}$$

$$P_{b,1} =$$

$$\frac{\sqrt{NT}(\hat{\rho}_1^+ - 1)}{\sqrt{6\hat{\phi}_\epsilon^4 \hat{\sigma}_\epsilon^4 / [5\hat{\omega}_\epsilon^6 N^{-1} T^{-2} \sum_{i=1}^N (\hat{e}_{i,-1}^1)' \hat{e}_{i,-1}^1]}}$$

$$PMSB_0 =$$

$$\frac{\sqrt{N} (N^{-1} T^{-2} \sum_{i=1}^N (\hat{e}_{i,-1}^0)' \hat{e}_{i,-1}^0 - \hat{\omega}_\epsilon^2 / 2)}{\sqrt{\hat{\phi}_\epsilon^4 / 3}}$$

$$PMSB_1 =$$

$$\frac{\sqrt{N} (N^{-1} T^{-2} \sum_{i=1}^N (\hat{e}_{i,-1}^1)' \hat{e}_{i,-1}^1 - \hat{\omega}_\epsilon^2 / 6)}{\sqrt{\hat{\phi}_\epsilon^4 / 45}}$$

$e_{i,t}$: Scalar idiosyncratic error

F_t : Common factors' vector with λ_i'

$D_{t,p}$: Trends' vector

$P_{a,0}$: t statistic when $a = 0$

$P_{a,1}$: t statistic when $a = 1$

$P_{b,0}$: t statistic when $b = 0$

$P_{b,1}$: t statistic when $b = 1$

$PMSB_0$: Panel Modified Sargan –

Bhargava test statistic when $p = 0$

$PMSB_1$: Panel Modified Sargan –

Bhargava test statistic when $p = 0$

N : Number of observations

The PANICCA unit root test is a second-generation unit root test. The null hypothesis suggests the presence of a unit root, while the alternative hypothesis suggests its absence, indicating that the series is stationary. In the analysis, the Pa, Pb, and PMSB values are examined.

3.1. Correlation Matrix

Table 2. Correlation Matrix

	lnGDP	WGI	EFI
lnGDP	1.000		
WGI	0.7699	1.000	
EFI	0.5780	0.5882	1.000

The correlation relationship between the variables is displayed in Table 2. A high correlation coefficient among regressors is known to result in multicollinearity problems. The coefficient of correlation between WGI and EFI variables is 0.5882. In the literature, 0.8 is typically

used as a reference point. Compared to this number, 0.58 falls into the usually accepted range. The magnitude of the correlation coefficients between the dependent and independent variables indicates that further elaboration of the study is necessary. The correlation between WGI and lnGDP is 0.76. The coefficient between EFI and lnGDP is 0.57. The relatively high coefficient between the dependent variable and WGI, and the relatively low value of EFI appear to be interesting in terms of the research topic.

3.2. Cross-Sectional Dependency Test

Table 3. Cross Sectional Dependency Analysis Results

	Pesaran CD	Bias-Adjusted Test
lnGDP	0.0000	0.0000
EFI	0.0000	0.0000
WGI	0.0041	0.0000

In an analysis of series with cross-section dependence, it is commonly assumed that an external shock will affect all countries simultaneously, rather than just a single one. Therefore, it is necessary to test for the existence of cross-section dependence and to use analysis methods that take this phenomenon into account when analyzing series with cross-section dependence. Table 3 shows the probability values of two different approaches that test for cross-sectional dependence. The probability values of all tests are less than 0.05. This indicates that the null hypothesis stating that there is no cross-section dependence will be rejected. In other words, there is a cross-sectional dependence between the series.

3.3. Homogeneity Test

Table 4. Pesaran and Yamagata (2008) Homogeneity Analysis Results

Test	Statistic	P Value
Δ	14.564	0.0000
Δ_{adj}	16.187	0.0000

Table 4 displays the delta test values and probability values of these tests. The null hypothesis of this test says that the series are homogeneous. The null hypothesis is rejected due to the fact that both the delta and adjusted delta probability values are less than 0.05. As a result, it is said that the series exhibit a heterogeneous feature.

3.4. Unit Root Test

Table 5. PANICCA Unit Root Analysis Results

	Deterministics	Variables	Common Factors		Idiosyncratic Components		
			ADF Stat.	Asymptotic P Val.	Pa	Pb	PMSB
Level	Constant	<i>lnGDPPC</i>	-2.601	<u>0.0082</u>	2.39 (0.9916)	2.499 (0.9938)	0.893 (0.8142)
		<i>EFI</i>	-2.228	<u>0.0234</u>	1.028 (0.8479)	1.55 (0.9395)	4.242 (1.0000)
		<i>WGI</i>	-1.261	0.189	0.817 (0.7931)	0.95 (0.829)	1.658 (0.9514)
	Constant and Trend	<i>lnGDPPC</i>	-1.593	0.1002	-1.397 (0.811)	-1.207 (0.1138)	-0.943 (0.1728)
		<i>EFI</i>	-0.843	0.3506	1.18 (0.8811)	1.425 (0.9229)	1.703 (0.9557)
		<i>WGI</i>	-3.615	<u>0.0001</u>	-0.798 (0.2125)	-0.737 (0.2304)	-0.574 (0.2831)
First Difference	Constant	<i>lnGDPPC</i>	-3.981	<u>0.0001</u>	-13.283 <u>(0.0000)</u>	-5.702 <u>(0.0000)</u>	-2.517 <u>(0.0059)</u>
		<i>EFI</i>	-4.093	<u>0.0001</u>	-4.208 <u>(0.0000)</u>	-2.632 <u>(0.0042)</u>	-1.652 <u>(0.0492)</u>
		<i>WGI</i>	-4.152	<u>0.0001</u>	-31.552 <u>(0.0000)</u>	-10.305 <u>(0.0000)</u>	-3.007 <u>(0.0013)</u>
	Constant and Trend	<i>lnGDPPC</i>	-3.997	<u>0.0001</u>	-9.236 <u>(0.0000)</u>	-5.66 <u>(0.0000)</u>	-2.526 <u>(0.0058)</u>
		<i>EFI</i>	-4.003	<u>0.0001</u>	-10.166 <u>(0.0000)</u>	-6.287 <u>(0.0000)</u>	-2.687 <u>(0.0036)</u>
		<i>WGI</i>	-3.143	<u>0.0022</u>	-10.68 <u>(0.0000)</u>	-5.938 <u>(0.0000)</u>	-2.211 <u>(0.0135)</u>

The Akaike criterion was selected as the lag criteria in the PANICCA test. Table 5 shows the results of the PANICCA unit root test, with the values in parentheses representing probability values. Values in bold and underlined indicate the absence of a unit root. According to the test results, all three variables have unit roots at the level level in both the constant model and the constant and trend model. It is stated that the series is stationary when these values are less than 0.05. Upon conducting a unit root analysis after taking the first difference of the series, it was observed that the series becomes stationary in both the constant and constant-trend models. Since all the series are I(1), cointegration analysis can be conducted.

3.5. Cointegration Analysis

Table 6. Westerlund (2008) Durbin - Hausman Cointegration Analysis Results

	Statistic	P Value
Group	5.446	<u>0.0000</u>
Panel	9.378	<u>0.0000</u>

Table 6 presents the results of the cointegration test. Probability values less than 0.05 indicate rejection of the null hypothesis, which states no cointegration. The probability values that are bold and underlined indicate rejection of the null hypothesis, suggesting the presence of a cointegration relationship.

Table 7. Pesaran (2006) Common Correlated Effects Mean Group Results for Panel

Regressors	Coefficient	Standart Error	P Value
<i>WGI</i>	0.0079309	0.0026668	<u>0.003</u>
<i>EFI</i>	0.1462707	0.0499658	<u>0.003</u>
<i>Constant</i>	0.0945159	1.123028	0.933
Chi-Square	24.35	Probability	<u>0.0000</u>

After the presence of cointegration was established, cointegration coefficients were estimated using the common correlated effect (CCE) analysis developed by Pesaran (2006). Table 7 presents the results for the panel series. The values in bold and underlined indicate the statistically significant series, i.e., those with probability values less than 0.05. The significance of the chi-square test statistic indicates the significance of the model. Both governance quality and economic freedoms have a positive effect on economic growth. The constant term is statistically insignificant.

Table 8. Pesaran (2006) Common Correlated Effects Mean Group Results for Each Cross Section

<i>Countries</i>		Coef.	Std. Err.	P Val.	<i>Countries</i>	Coef.	Std. Err.	P Val.
<i>Austria</i>	<i>WGI</i>	0.009	0.005	0.09	<i>Italy</i>	-0.002	.0263	0.93
	<i>EFI</i>	0.278	0.077	0.00		.6700	.4204	0.11
	<i>Cons.</i>	3.607	1.259	0.00		-8.58	4.851	0.07
<i>Belgium</i>	<i>WGI</i>	0.007	0.004	0.08	<i>Latvia</i>	-0.004	.0081	0.58
	<i>EFI</i>	.1723	.0722	0.01		.8671	.2521	0.00
	<i>Cons.</i>	1.103	1.126	0.32		6.247	3.685	0.09
<i>Bulgaria</i>	<i>WGI</i>	-0.0030	.0087	0.73	<i>Lithuania</i>	.0165	.0100	0.10
	<i>EFI</i>	.2780	.0844	0.00		.1121	.1790	0.53
	<i>Cons.</i>	10.33	3.343	0.00		2.791	3.621	0.44
<i>Croatia</i>	<i>WGI</i>	-0.0041	.0070	0.55	<i>Luxemburg</i>	.0136	.0161	0.39
	<i>EFI</i>	-.1278	.0512	0.01		-.104	.0799	0.19
	<i>Cons.</i>	-5.403	1.717	0.00		2.399	2.830	0.39
<i>Czechia</i>	<i>WGI</i>	.0087	.0061	0.15	<i>Malta</i>	-.014	.0073	0.05
	<i>EFI</i>	.1031	.1169	0.37		-.087	.0943	0.35
	<i>Cons.</i>	-.5659	1.893	0.76		11.25	3.270	0.00
<i>Denmark</i>	<i>WGI</i>	.0147	.0112	0.19	<i>Netherlands</i>	.0119	.0062	0.05
	<i>EFI</i>	-.0327	.0823	0.69		.1205	.1120	0.28
	<i>Cons.</i>	2.437	1.476	0.09		-3.13	2.192	0.15
<i>Estonia</i>	<i>WGI</i>	.0372	.0076	0.00	<i>Poland</i>	.0087	.0046	0.05
	<i>EFI</i>	-.2348	.1500	0.11		.1847	.2281	0.41
	<i>Cons.</i>	-6.188	2.313	0.00		5.653	3.273	0.08
<i>Finland</i>	<i>WGI</i>	.0206	.0044	0.00	<i>Portugal</i>	.0023	.0036	0.52
	<i>EFI</i>	.1113	.0513	0.03		-.119	.0942	0.20
	<i>Cons.</i>	-.6574	.7442	0.37		-.480	1.905	0.80
<i>France</i>	<i>WGI</i>	.0106	.0063	0.09	<i>Romania</i>	.0318	.0111	0.00
	<i>EFI</i>	.1453	.1111	0.19		.0193	.1182	0.87
	<i>Cons.</i>	.2516	1.697	0.88		2.658	4.238	0.53
<i>Germany</i>	<i>WGI</i>	-0.0004	.0040	0.92	<i>Slovakia</i>	.0153	.0055	0.00
	<i>EFI</i>	.2738	.1074	0.01		-.062	.0407	0.12
	<i>Cons.</i>	2.645	1.533	0.08		-1.17	1.039	0.25
<i>Greece</i>	<i>WGI</i>	-.0035	.0125	0.77	<i>Slovenia</i>	.0098	.0046	0.03
	<i>EFI</i>	.3638	.2337	0.11		.0114	.0745	0.87
	<i>Cons.</i>	-13.18	6.385	0.03		-.219	.9786	0.82
<i>Hungary</i>	<i>WGI</i>	.0010	.0078	0.89	<i>Spain</i>	-.004	.0155	0.78
	<i>EFI</i>	-.1356	.1242	0.27		.2170	.1999	0.27
	<i>Const.</i>	-7.099	3.496	0.04		-7.12	3.593	0.04
<i>Ireland</i>	<i>WGI</i>	-.0144	.0368	0.69	<i>Sweden</i>	.0371	.0122	0.00
	<i>EFI</i>	.3674	.4941	0.45		.4124	.1286	0.00
	<i>Cons.</i>	6.1486	7.0821	0.385		-1.24	2.1617	0.564

Table 8 displays the country-specific situation of cointegration coefficients. There are four countries (Austria, Belgium, Finland, Sweden) where both economic freedoms and governance quality are significant. In these four countries, the relationship of both variables with economic growth is positive. There are only four countries (Bulgaria, Croatia, Germany, Latvia) where only economic

freedoms are significant. In Bulgaria, Germany, and Latvia, the effect of economic freedoms on economic growth is positive, while in Croatia, it is negative. There are only eight countries (Estonia, France, Malta, Netherlands, Poland, Romania, Slovakia, Slovenia) where only governance quality is significant. Except for Malta, the relationship is positive in all of these countries.

3.6. Granger Non-Causality Analysis

Table 9. Dumitrescu and Hurlin (2012) Granger Non-Causality Result for Main Indicators

<i>ΔWGI → ΔlnGDP</i>			
	Test Statistic	Critical Value	P Value
Wbar	1.8548	-	-
Zbar	3.0819	3.1384	0.0526
Zbar Tilde	2.0088	2.0720	0.0576
Optimal Number of Lags	1		
Lags Tested	1 to 4		
Bootstrap	799		

$\Delta \ln GDP \rightarrow \Delta WGI$			
	Test Statistic	Critical Value	P Value
Wbar	1.2127	-	-
Zbar	0.7668	4.4041	0.6220
Zbar Tilde	0.1970	3.0436	0.8961
Optimal Number of Lags	1		
Lags Tested	1 to 4		
Bootstrap	799		
$\Delta EFI \rightarrow \Delta \ln GDP$			
	Test Statistic	Critical Value	P Value
Wbar	1.0205	-	-
Zbar	0.0741	4.0833	0.9499
Zbar Tilde	-0.3451	2.7926	0.8123
Optimal Number of Lags	1		
Lags Tested	1 to 4		
Bootstrap	799		
$\Delta \ln GDP \rightarrow \Delta EFI$			
	Test Statistic	Critical Value	P Value
Wbar	0.6451	-	-
Zbar	-1.2797	6.4852	0.5519
Zbar Tilde	-1.4046	4.6724	0.4543
Optimal Number of Lags	1		
Lags Tested	1 to 4		
Bootstrap	799		

Table 9 displays the results of the Dumitrescu and Hurlin (2012) causality analysis. The values in bold and underlined indicate statistically significant relationships. According to the table, a Granger causality relationship is found only from governance quality to economic growth. There is no other causality relationship observed.

4. CONCLUSION

Issues such as economic freedom, quality of governance and economic growth have always attracted the attention of economists. They claimed that these issues are closely related to economic welfare and conducted studies in these areas on both developed and developing countries. It is a fact that is often mentioned in the literature that economic freedoms affect economic growth through important factors such as encouraging entrepreneurship and strengthening the profit motive. It is accepted that the quality of governance strengthens economic growth with factors such as preventing corruption and providing a democratic environment. The reason for this parallel relationship can be attributed to the optimistic expectations of the country's citizens and foreign investors for the future, as well as the effective influence of highly motivated work and investment psychology.

The analysis conducted in this study resulted in the conclusion that both economic freedoms and governance quality are cointegrated with economic growth. This confirms empirically the expectation stated above. When analyzing the causal relationship between explanatory variables and economic growth, it can be observed that there is Granger causality from the governance quality index to economic growth. However, no causality was found between economic freedoms and economic growth, economic growth and economic freedoms, or

economic growth and governance quality. Although similar trends were observed among the series in the long run, the causality relationship was only identified from governance quality to economic growth.

Based on the statistical findings of this study, it can be concluded that economic freedom and governance quality promote economic growth in the countries analyzed. Although direct causality from economic freedom to growth could not be established, the co-integration analysis indicates that these two series move together in some way. Economic theorists suggest that this relationship operates through the channel of promoting economic growth from economic freedom. This view is widely accepted in the economics literature and is supported by the historical experiences of major economies such as France, England, and Germany. Considering all these facts, it can be said that increasing economic freedom and governance quality in the countries analyzed would promote their economic growth.

REFERENCES

- Absadykov, A. A. (2020). Does good governance matter? Kazakhstan's economic growth and worldwide governance indicators. *Otoritas: Jurnal Ilmu Pemerintahan*, 10(1), 1–13. <https://doi.org/10.26618/ojip.v10i1.2776>
- Ali, A. M., & Crain, W. M. (2002). Institutional distortions, economic freedom, and growth. *Cato Journal*, 21(3). <https://www.cato.org/cato-journal/winter-2002>
- Asandului, L., Iacobuta, A., & Cautisanu, C. (2016). Modelling economic growth based on economic freedom and social progress. *European Journal of Sustainable Development*, 5(3), 229–238. <https://doi.org/10.14207/ejsd.2016.v5n3p229>
- Ayal, E. B., & Karras, G. (1998). Components of economic freedom and growth: An empirical study. *The Journal of Developing Areas*, 32(3), 327–338. <https://www.jstor.org/stable/4192775>
- Bayar, Y. (2016). Impact of openness and economic freedom on economic growth in the transition economies of the European Union. *South-Eastern Europe Journal of Economics*, 14(1), 7–19. <http://www.asecu.gr/Seeje/issue26.html>
- Borović, Z. (2014). Does economic freedom impact economic growth: Evidence from two Western Balkan countries. *Industrija*, 42(2), 57–70. <https://doi.org/10.5937/industrija42-5850>
- Boța-Avram, C., Grosanu, A., Rachisan, P. R., & Berinde, S. R. (2021). Granger causal nexus between good public governance and unemployment: Evidence from Cross-Country panel data investigation. *Journal of Risk and Financial Management*, 14(2), 63. <https://doi.org/10.3390/jrfm14020063>
- Brkić, I., Gradojevic, N., & Ignjatijević, S. (2020). The impact of economic freedom on economic growth? New European dynamic panel evidence. *Journal of Risk and Financial Management*, 13(2), 26. <https://doi.org/10.3390/jrfm13020026>
- Bundă, N. R., Moise-Țiței, A., & Jaliu, D. D. (2012). A new institutional approach of the complex correlation between economic freedom and economic growth. *European Journal of Science and Theology*, 8(Supplement 1), 75–84. <http://www.ejst.tuiasi.ro/>
- Caetano, J., & Caleiro, A. (2009). Economic freedom and foreign direct investment: How different are the MENA countries from the EU. *Ibusiness*, 1(2), 65–74. <https://doi.org/10.4236/ib.2009.12010>
- De Haan, J., & Sturm, J. (2000). On the relationship between economic freedom and economic growth. *European Journal of Political Economy*, 16(2), 215–241. [https://doi.org/10.1016/s0176-2680\(99\)00065-8](https://doi.org/10.1016/s0176-2680(99)00065-8)
- De Vanssay, X., & Spindler, Z. A. (1994). Freedom and growth: Do constitutions matter? *Public Choice*, 78(3–4), 359–372. <https://doi.org/10.1007/bf01047764>
- Economic Freedom of the World*. (2022). Fraser Institute. Retrieved December 12, 2022, from <https://www.fraserinstitute.org/economic-freedom/dataset?geozone=world&page=dataset&min-year=2&max-year=0&filter=0>
- Farr, W. K., Lord, R. A., & Wolfenbarger, J. L. (1998). Economic freedom, political freedom, and economic well-being: A causality analysis. *Cato Journal*, 18(2), 247–262. <https://www.cato.org/cato-journal/fall-1998>
- Feruni, N., Hysa, E., Panait, M., Radulescu, I. R., & Brezoi, A. (2020). The impact of corruption, economic freedom and urbanization on economic development: Western Balkans versus EU-27. *Sustainability*, 12(22), 9743. <https://doi.org/10.3390/su12229743>
- Fraser Institute. (2016, December 28). *Economic Freedom of the World*. Retrieved June 10, 2023, from <https://www.fraserinstitute.org/economic-freedom/dataset?geozone=world&page=dataset&min-year=2&max-year=0&filter=0>
- Han, X., Khan, H. A., & Zhuang, J. (2014). Do governance indicators explain development performance? A Cross-Country analysis (November 2014). *Asian Development Bank Economics Working Paper Series*, No. 417. <https://doi.org/10.2139/ssrn.2558894>
- Heckelman, J. C. (2000). Economic freedom and economic growth: A short-run causal investigation. *Journal of Applied Economics*, 3(1), 71–91. <https://doi.org/10.1080/15140326.2000.12040546>
- Heckelman, J. C., & Stroup, M. D. (2000). Which economic freedoms contribute to growth? *Kyklos*, 53(4), 527–544. <https://doi.org/10.1111/1467-6435.00132>
- Iacobuță, A., & Gagea, M. (2010). Institutional quality, economic freedom and sustainable development. A comparative analysis of EU countries. *Revista Economica*, 3(50). <http://economice.ulbsibiu.ro/revista.economica/>
- Iheonu, C. O. (2019). Governance and domestic investment in Africa. *European Journal of Government and Economics*, 8(1), 63–80. <https://doi.org/10.17979/ejge.2019.8.1.4565>
- Jeroen, V. D. B. (2014). Evaluating alternatives to GDP as measures of social welfare/progress. *WWWforEurope Working Paper*, No. 56. <http://hdl.handle.net/10419/125713>
- Kaufmann, D., Kraay, A., Zoido-Lobaton, P., & The World Bank. (1999). Governance matters. *Policy Research Working Paper Series 2196*, The World Bank.
- Keser, A., & Gökmen, Y. (2018). Governance and human development: The impacts of governance indicators on human development. *Journal of Public Administration and Governance*, 8(1), 26–39.

<https://doi.org/10.5296/jpag.v8i1.12336>

Kurtz, M. J., & Schrank, A. (2007). Growth and governance: Models, measures, and mechanisms. *The Journal of Politics*, 69(2), 538–554. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2508.2007.00549.x>

Mandić, D., Borović, Z., & Jovičević, M. (2017). Economic freedom and entrepreneurial activity: Evidence from EU 11 countries. *Economics (Bijeljina)*, 5(2), 11–17. <https://doi.org/10.1515/eoik-2017-0020>

Mira, R., & Hammadache, A. (2017). Good governance and economic growth: A contribution to the institutional debate about state failure in Middle East and North Africa. *Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies*, 11(3), 107–120. <https://doi.org/10.1080/25765949.2017.12023313>

Nikzad, R. (2021). Governance, institutions, and economic development. *International Journal of Innovation and Economic Development*, 7(4), 7–22. <https://doi.org/10.18775/ijied.1849-7551-7020.2015.74.2001>

Peev, E. (2015). Institutions, economic liberalization and firm growth: Evidence from European transition economies. *European Journal of Law and Economics*, 40(1), 149–174. <https://doi.org/10.1007/s10657-014-9450-3>

Peev, E., & Mueller, D. C. (2012). Democracy, economic freedom and growth in transition economies. *Kyklos*, 65(3), 371–407. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6435.2012.00543.x>

Pesaran, M. H. (2004). General diagnostic tests for cross section dependence in panels. *Social Science Research Network*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.572504>

Pesaran, M. H. (2006). Estimation and Inference in Large Heterogeneous Panels with a Multifactor Error Structure. *Econometrica*, 74(4), 967–1012. <https://doi.org/10.1111/j.1468-0262.2006.00692.x>

Pesaran, M. H., Ullah, A., & Yamagata, T. (2008). A bias-adjusted LM test of error cross-section independence. *Econometrics Journal*, 11(1), 105–127. <https://doi.org/10.1111/j.1368-423x.2007.00227.x>

Pesaran, M. H., & Yamagata, T. (2008). Testing slope homogeneity in large panels. *Journal of Econometrics*, 142(1), 50–93. <https://doi.org/10.1016/j.jeconom.2007.05.010>

Piątek, D., Szarzec, K., & Pilc, M. (2013). Economic freedom, democracy and economic growth: A causal investigation in transition countries. *Post-communist Economies*, 25(3), 267–288. <https://doi.org/10.1080/14631377.2013.813137>

Prasetyia, F. (2020). Good governance and economic growth: Empirical evidence from ASEAN 10. In *Advances in Economics, Business and Management Research* (Vol.

144). Atlantis Press. <https://www.atlantispress.com/proceedings/afbe-19>

Rapsikevičius, J., Bruneckiene, J., Lukauskas, M., & Mikalonis, S. (2021). The impact of economic freedom on economic and environmental performance: Evidence from European countries. *Sustainability*, 13(4), 2380. <https://doi.org/10.3390/su13042380>

Reese, S., & Westerlund, J. (2016). PANICCA: Panic on cross-section averages. *Journal of Applied Econometrics*, 31(6), 961–981. <https://doi.org/10.1002/jae.2487>

Rusu, V. D., & Roman, A. (2019). Drivers of entrepreneurial motivations: The role of institutional quality. *Ekonomický Časopis*, 67(9). <https://hdl.handle.net/11159/4242>

Samarasinghe, T. (2018). Impact of governance on economic growth. *MPRA Paper, No. 89834*. <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/89834/>

Sayari, N., Sari, R., & Hammoudeh, S. (2018). The impact of value added components of GDP and FDI on economic freedom in Europe. *Economic Systems*, 42(2), 282–294. <https://doi.org/10.1016/j.ecosys.2017.03.003>

Setyastuti, R., Adiningsih, S., & Widodo, T. (2018). The role of governance quality in increasing Intra-ASEAN trade. *MPRA Paper, No. 85258*. <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/85258/>

Silve, F., & Plekhanov, A. (2015). Institutions, innovation and growth: Cross-country evidence. *EBRD Working Paper, No. 177*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3119688>

Silve, F., & Plekhanov, A. (2018). Institutions, innovation and growth. *Economics of Transition*, 26(3), 335–362. <https://doi.org/10.1111/ecot.12148>

Singh, B. P. (2019). Does governance matter? Evidence from BRICS. *Global Business Review*, 23(2), 408–425. <https://doi.org/10.1177/0972150919861222>

Spindler, Z. A. (1991). Liberty and development: A further empirical perspective. *Public Choice*, 69(2), 197–210. <https://doi.org/10.1007/bf00123847>

The Heritage Foundation. (n.d.). *2023 Index of Economic Freedom*. Index of Economic Freedom. Retrieved June 10, 2023, from <https://www.heritage.org/index/about>

Tiwari, A., & Bharadwaj, T. (2021). Assessing the impact of institutions on economic growth in the BRICS countries. *BRICS Journal of Economics*, 2(4), 30–46. <https://doi.org/10.38050/2712-7508-2021-4-2>

Vukotić, V., & Baćović, M. (2006). Economic freedom and economic growth in south east Europe. *Transition Studies Review*, 13(1), 81–91. <https://doi.org/10.1007/s11300-006-0098-8>

Westerlund, J. (2008). Panel cointegration tests of the Fisher effect. *Journal of Applied Econometrics*, 23(2), 193–233. <https://doi.org/10.1002/jae.967>

World Development Indicators. (2022). The World Bank IBRD-IDA. Retrieved December 12, 2022, from <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>

Worldbank. (2022). *Worldwide Governance Indicators*. The Worldbank. Retrieved December 12, 2022, from <https://datacatalog.worldbank.org/search/dataset/0038026>

Wu, W., & Davis, O. A. (1999). The two freedoms, economic growth and development: An empirical study. *Public Choice*, 100(1), 39–64. <https://www.jstor.org/stable/30026079>

Zubair, S. S., & Khan, M. A. (2014). Good governance: Pakistan's economic growth and worldwide governance indicators. *Pakistan Journal of Commerce and Social Sciences*, 8(1), 274–287. http://jespk.net/publication_paper.php?publicationid=16

Evaluation of The Logistics Performances of EU Member and Candidate Countries with MEREC and CoCoSo Methods**AB'ye Üye ve Aday Ülkelerin Lojistik Performanslarının MEREC ve CoCoSo Yöntemleri ile Değerlendirilmesi**Kevser ARMAN^a, Arzu ORGAN^b^a Arş. Gör., Pamukkale Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, karman@pau.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4400-5976^b Prof. Dr., Pamukkale Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, aorgan@pau.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2400-4343<https://doi.org/10.30711/utead.1360959>**MAKALE BİLGİSİ****Makale Geçmişi:**

Başvuru Tarihi: 15 Eylül 2023

Düzeltilme Tarihi: 26 Eylül 2023

Kabul Tarihi: 28 Eylül 2023

Anahtar Kelimeler:

Lojistik Performans İndeksi (LPI),

MEREC,

CoCoSo,

Çok Kriterli Karar Verme

ÖZ

Lojistik Performans Endeksi (LPI), Dünya Bankası tarafından ülkelerin lojistik performansını tanımlamak ve iyileştirmek amacıyla geliştirilmiştir. LPI 2023, 139 ülke arasında karşılaştırma yapılmasına olanak sunmaktadır. Bu çalışmanın amacı AB'ye üye 27 ülke ve Türkiye'nin de içinde bulunduğu 8 aday ülkenin lojistik performansını MEREC ve CoCoSo yöntemleri ile analiz etmektir. MEREC yöntemi sonuçlarına göre, kriterler ağırlık seviyelerine göre sırasıyla altyapı, gümrük yönetimi, izleme-takip etme, lojistik hizmet kalitesi, sevkiyatların planlanan veya beklenen sürelerde teslim edilmesi ve sevkiyat düzenleme kolaylığı şeklindedir. CoCoSo yöntemi uygulama sonuçlarına göre, 2023 yılı için en yüksek LPI gösteren ilk beş ülke içerisinde Finlandiya, Almanya, Danimarka, Hollanda yer almaktadır. AB'ye aday ülkeler içerisinde, Türkiye en yüksek, Arnavutluk ise en düşük lojistik performansına sahip ülke olarak bulunmuştur. Ayrıca, Türkiye'nin 2023 yılı için AB'ye üye olan 9 ülkeden daha yüksek lojistik performansı gösterdiği tespit edilmiştir. Bu çalışmada elde edilen sonuçlar ülkelerin lojistik performansı açısından üstünlükleri ve eksikliklerinin ortaya konması ve bu doğrultuda lojistik politikalarının uygulanması açısından katkı sağlayabilir.

JEL Sınıflandırması: C44, M10, N74.**ARTICLE INFO****Article History:**

Received September, 15, 2023

Received in revised form Sept., 26, 2023

Accepted September, 28, 2023

Keywords:

Logistics Performance Index (LPI),

MEREC,

CoCoSo,

Multi Criteria Decision Making

ABSTRACT

Logistics Performance Index (LPI) has been developed by the World Bank to identify and improve the logistics performance of countries. LPI 2023 allows comparisons between 139 countries. The aim of this study is to analyze the logistics performance of 27 EU member countries and 8 candidate countries, including Turkey, with MEREC and CoCoSo methods. According to the results of the MEREC method, the criteria are infrastructure, customs management, tracking-tracing, quality of logistics services, delivery of shipments within scheduled or expected times, and ease of arranging shipments, respectively, according to their weight levels. According to the CoCoSo method application results, the top five countries with the highest LPI for 2023 include Finland, Germany, Denmark, and the Netherlands. Among the EU candidate countries, Turkey has been found to have the highest and Albania the country with the lowest logistics performance. In addition, it has been determined that Turkey has a higher logistics performance than 9 EU member countries for 2023. The results obtained in this study may contribute to revealing the advantages and deficiencies of countries in terms of logistics performance and determining logistics policies.

JEL Classifications: C44, M10, N74.**1. GİRİŞ**

Küreselleşmeye bağlı olarak uluslararası rekabet gücünün önemi arttıkça lojistik, uluslararası ticaretin kilit bir unsuru haline gelmiştir. Küresel ekonominin omurgası haline gelen lojistik, üretim ve tüketim tarafından yönlendirilmekte olup, çeşitli endüstrilerle ilişkilidir ve endüstriyel yapıdaki değişikliklerden doğrudan ve dolaylı olarak etkilenmesi nedeniyle kalkınma için oldukça önemli

faktörlerden biri olarak kabul edilmektedir (Song ve Lee, 2022: 1). Küreselleşme ile uluslararası ticarete lojistiğin önemi artmış ve ülkeler açısından lojistik faaliyetleri kalkınmanın temel unsurlarından biri haline gelmiştir. Bu doğrultuda, politika yapıcılarının lojistik konusuna gereken önemi vermesi ülkelerin ekonomik büyümesi açısından oldukça önemlidir (Bardakçı vd., 2020: 4155). Küresel ticaretin artması, lojistik faaliyetlerin küresel ölçekte stratejik rekabet avantajı sağlamada önemli bir araç haline

gelmesine yol açmıştır. Tedarik zincirinde malların hareketiyle ilgili faaliyetlerin kolaylaştırılmasına yardımcı olan lojistik sektörü, en hızlı büyüyen sektörlerden biri olup, ülkelerin ekonomik performansı üzerinde önemli etkilere sahiptir. Ülkelerin lojistik performansının ölçülmesi ve değerlendirilmesi, lojistik hizmetlerinin güçlü ve zayıf yönlerini belirleyerek ülkelerin sürdürülebilir rekabet avantajına ulaşmalarını sağlayabilir (Mešić vd., 2022: 14).

Göçer vd. (2022), lojistik faaliyetlerinin sadece şirketlerin değil, ülkelerin de rekabet gücünü artırdığını vurgulamaktadır. Benzer şekilde, Song ve Lee (2022)'ye göre, uluslararası ticaret, uluslararası rekabet gücünü etkileyen temel belirleyicilerden biridir ve uluslararası rekabet gücü, günümüzün küresel iş ortamında lojistik faaliyetlerini yönetme becerisine bağlıdır ve lojistik performansı, bir ülkenin rekabet gücünü ve refahını geliştirmede oldukça önemli bir faktördür. Yaklaşık 70 yıl önce temelleri atılan Avrupa Birliği (AB), ekonomik, siyasi ve toplumsal alanda oluşturulan ortak ilkeler kapsamında uluslararası antlaşmalarla kurulmuş bir birliktedir ve ülkelerin AB'ye dahil olabilmesi için bazı ekonomik, siyasi ve sosyal şartları yerine getirmesi gerekmektedir. AB'nin temel hedeflerinden biri sürdürülebilir ekonomik kalkınma sağlamaktır ve AB'ye üye ülkeler uluslararası ekonomide güçlü bir pozisyonda yer almaktadır (Suluk vd., 2022: 176, Çalışkan, 2023: 350). Bu çalışmanın amacı AB'ye üye 27 ülke ve Türkiye'nin de içinde bulunduğu 8 aday ülkenin lojistik performansını analiz etmektir.

Mikro veya makro düzeyde ülkelerin lojistik performansını ölçmek için kullanılan çeşitli ölçekler vardır. Lojistik Performans Endeksi (LPI), Dünya Bankası tarafından ülkelerin lojistik performansını tanımlamak ve iyileştirmek amacıyla geliştirilmiştir. LPI 2023, 139 ülke arasında karşılaştırma yapılmasına olanak sunmaktadır (Dünya Bankası, 2023). Bir diğer ifade ile LPI ülkelerin lojistik kalitesine göre sıralamasını ortaya koymaktadır (Mešić vd., 2022: 13). LPI değerlerinin belirlenmesinde, farklı ülkelerden uzmanlar, ülkelere altı boyuta göre, boyutların her biri için 1 (kötü performans) ile 5 (mükemmel performans) arasında puan vermektedir. Ülkenin LPI puanları, altı boyuta ilişkin puanların ortalaması alınarak oluşturulmakta ve tüm bileşenlerin yaklaşık olarak eşit derecede önemli olduğu kabul edilmektedir (Rezaei vd., 2018: 158). Dünya Bankası, genel lojistik performansını değerlendirmek için lojistik hizmet kalitesi, sevkiyat düzenleme kolaylığı, sevkiyatların planlanan veya beklenen sürelerde teslim edilmesi, altyapı, izleme-takip etme ve gümrük yönetimi olarak 6 kriter kullanmaktadır. Bu çalışmada, ülkelerin LPI değerlerinin belirlenmesinde kriter ağırlıkları objektif ağırlıklandırma yöntemlerinden MERIC ile elde edildikten sonra CoCoSo yöntemi ile 35 ülke LPI'ye göre değerlendirilmektedir.

Bu çalışmada, literatürdeki çalışmalardan farklı olarak LPI değerlerinin hesaplanmasında güncel objektif ağırlıklandırma yöntemlerinden biri olan MERIC yöntemi

kullanılmaktadır. Çalışmadan elde edilen sonuçların özellikle AB'ye aday ülkelerin ekonomik büyümeleri ile doğrudan ve dolaylı ilişkisi olan lojistik performanslarına ilişkin başarı düzeylerini belirlemesine ve geliştirmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Literatür taraması kapsamında öncelikle LPI ile ilgili yapılan çalışmalar daha sonra MERIC ve CoCoSo yöntemlerinin kullanıldığı çalışmalar özetlenmektedir. Rezaei vd. (2018), BWM yöntemi ile LPI'de yer alan 6 kriterin göreceli öneminin ölçülmesi konusunu ele almıştır. Farklı ülkelerden 107 uzman tarafından yapılan değerlendirme sonucunda, kriterlerin ağırlıkları önem seviyelerine göre sırasıyla şu şekildedir: altyapı (0,24), lojistik hizmetleri (0,22), sevkiyatların planlanan veya beklenen sürelerde teslim edilmesi (0,16), gümrük yönetimi (0,16), uluslararası taşımacılık (0,13) ve izleme-takip etme (0,10) şeklindedir. Ulutaş ve Karaköy (2019), 2018 LPI verilerine göre AB ülkelerini SWARA, CRITIC ve PIV yöntemlerini kullanarak sıralamıştır. Çalışmada, kriter ağırlıkları subjektif ağırlıklandırma yöntemlerinden olan SWARA ve objektif ağırlıklandırma yöntemlerinden olan CRITIC yöntemlerinin birleştirilmesi ile elde edilmiştir. Çalışma sonucunda, altyapı kriteri en yüksek ağırlığa sahiptir ve Almanya en yüksek LPI değerine sahip ülke olarak tespit edilmiştir. Orhan (2019), Entropi ve EDAS yöntemlerini kullanarak Türkiye ile Avrupa Birliği Ülkelerinin Lojistik Performanslarını değerlendirmiştir. Çalışma sonucunda elde edilen sıralamalar, Dünya Bankası tarafından sunulan LPI sıralamaları ile karşılaştırıldığında çoğu ülke için sıralamalarda farklılık olmadığı ancak bazı ülkeler için farklılıklar olduğu ortaya konulmuştur. Gök Kısa ve Ayçin (2019), SWARA ve EDAS yöntemleri ile OECD'ye üye 36 ülkenin lojistik performanslarını incelemiştir. Çalışmada, en önemli boyut lojistik hizmet kalitesi iken takip ve izleme boyutu en az öneme sahiptir. Ayrıca, lojistik performansı en yüksek olan üç ülke sırasıyla Almanya, Hollanda ve İsveç'tir. Lojistik performansı en düşük olan üç ülke ise sırasıyla Letonya, Meksika ve Slovakya olarak bulunmuştur. Bardakçı vd. (2020), 2007-2018 yılları için E-7 ülkeleri ve G-7 ülkeleri kapsamında lojistik performans, ekonomik büyüme ve finansal kalkınma arasındaki ekonometrik ilişkiyi incelemiştir. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre, G-7 ve E-7 ülkeleri için ekonomik büyüme ile lojistik performans arasında uzun vadeli bir ilişki vardır. Atalan (2020), OECD'ye üye ülkelerin mevcut LPI değerlerini kullanarak bir sonraki döneme ait LPI değerlerini çalışma kapsamında önerilen doğrusal olmayan denklemler ile tahmin serisi metodu kullanarak hesaplamıştır. Çalışma sonucunda İsveç'in en yüksek LPI değerine, Slovenya'nın ise en düşük LPI değerine sahip olduğu ortaya konmuştur ayrıca tahmin edilen LPI değerleri için OECD üyelerinin çoğunluğunda düşüş olduğu tespit edilmiştir. Sergi vd. (2021), Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi'nin (GCI) stratejik alt bileşenlerinin Lojistik Performans Endeksi (LPI) üzerindeki etkisini analiz etmektedir. Çalışma, Afrika, Asya ve AB

kapsamında üç boyut; altyapı, insan faktörü ve kurumlar çerçevesinde ANOVA yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Çalışma sonucunda, Avrupa'da LPI'nin iyileştirilmesi için insan faktörü, Asya'da altyapı ve Afrika'da ele alınan üç boyut lojistik gelişimi için kritik öneme sahiptir. Mešić vd. (2022), Batı Balkanlar'da yer alan ülkeler (Bosna Hersek, Kuzey Makedonya, Arnavutluk, Sırbistan ve Karadağ) için LPI değerlerinin analizini CRITIC ve MARCOS yöntemleri ile gerçekleştirmiştir. Çalışma sonucunda, sevkiyatların planlanan veya beklenen sürelerde teslim edilmesi en önemli kriter olarak belirlenmiştir. Elde edilen sıralama sonuçlarına göre en iyi performansı gösteren ülke Sırbistan olarak tespit edilmiştir ayrıca duyarlılık analiz sonuçlarına göre sıralamalarda önemli değişiklikler olmadığı tespit edilmiştir.

MEREC ve CoCoSo yöntemlerinin kullanıldığı çalışmalarda ele alınan konular ise şu şekildedir. Özdağoğlu vd. (2022), MEREC ve CoCoSo yöntemleri ile uçuş okullarının uçak seçimlerinin değerlendirilmesini, Yaşar ve Ünlü (2023), LOPCOW, MEREC ve CoCoSo yöntemlerini kullanarak çevreci üniversitelerin değerlendirilmesini, Khan ve Haleem (2021), CoCoSo kullanarak döngüsel ekonomi uygulamalarının değerlendirilmesini, Çiftaslan ve Rençber (2022), IDOCRIW ve CoCoSo yöntemlerini kullanarak, sistemik önemli bankaların performans analizini, Toslak vd. (2022), MEREC ve WEDBA kullanarak, bir lojistik firmasının yıllara göre performansının değerlendirilmesi, Ghorabae (2021), SWARA II, MEREC ve WASPAS yöntemlerini kullanarak dağıtım merkezlerinin değerlendirilmesini, Bitarafan vd. (2023), ANP ve Maksimum Varyanslı (MV) CoCoSo yöntemleri ile Tahran'da şehrin dayanıklılığını artırmak için doğal afetleri tespit etme problemini, Sarıgül vd. (2023), MEREC, MARCOS ve CoCoSo yöntemlerini kullanarak 17 havalimanının hizmet kalitesine göre değerlendirilmesini, Cheng vd. (2023), R- sayıları ortamı altında MEREC ve CoCoSo yöntemleri ile imalat işletmelerinin tedarik zinciri risk değerlendirmesini ele almıştır.

Daha önce yapılan çalışmalar incelendiğinde, MEREC ve CoCoSo yöntemlerinin farklı birçok alanda uygulandığı ve LPI kapsamında farklı ÇKKV yöntemlerinin kullanıldığı çalışmaların olduğu görülmektedir ancak daha önce Avrupa Birliğine üye ve aday ülkelerin Lojistik Performans İndeksine göre değerlendirilmesinde MEREC ve CoCoSo yöntemleri kullanılmamıştır. Çalışmanın bu yönleri ile literatürdeki boşluğu doldurması beklenmektedir.

3. YÖNTEM

Bu çalışmada Avrupa Birliğine üye ve aday ülkelerin Lojistik Performans İndeksine göre değerlendirilmesi kapsamında kriter ağırlıkları MEREC yöntemi ile elde edildikten sonra ülkelerin değerlendirilmesi için CoCoSo yöntemi kullanılmıştır.

3.1. MEREC (Method based on the Removal Effects of Criteria) Yöntemi

Keshavarz-Ghorabae vd. (2021) tarafından önerilen MEREC yöntemi, her bir kriterin alternatiflerin performansı üzerindeki etkisini ortadan kaldırarak kriter ağırlıklarını objektif bir şekilde belirlemektedir. MEREC yönteminin diğer objektif ağırlıklandırma yöntemlerinden farkı, kriterleri ortadan kaldırmanın etkilerinin belirlenmesi için mutlak sapma ölçüsünün kullanılmasıdır. Mutlak sapma ölçüsü, genel alternatif performansı ile her bir kriterin etkisi ortadan kaldırıldığı zaman hesaplanan performans arasındaki farkı göstermektedir (Keshavarz-Ghorabae vd., 2021: 7; Arman ve Özçil, 2022: 177-178).

MEREC yönteminin işlem adımları aşağıdaki gibidir (Keshavarz-Ghorabae vd., 2021, 7-9).

1. Adım: Karar matrisi Eşitlik (1)'deki gibi oluşturulur. Burada m alternatif ve n tane kriter olduğu varsayımı altında, x_{ij} , i . alternatifin j . kritere göre performans değerini göstermektedir.

($i \in \{1, 2, \dots, m\}$ ve $j \in \{1, 2, \dots, n\}$).

$$x_{ij} = \begin{bmatrix} x_{11} & \dots & x_{1n} \\ \vdots & \ddots & \vdots \\ x_{m1} & \dots & x_{mn} \end{bmatrix} \quad (1)$$

2. Adım: Karar matrisi kriterin fayda veya maliyet yönlü olmasına göre Eşitlik (2)'de gösterildiği gibi normalize edilmektedir.

$$\bar{x}_{ij} = \begin{cases} \frac{\min_j x_{ij}}{x_{ij}} & \text{Eğer } j \in F \\ \frac{x_{ij}}{\max_j x_{ij}} & \text{Eğer } j \in M \end{cases} \quad (2)$$

3. Adım: Alternatiflerin genel performans değerleri (S_i) Eşitlik (3) kullanılarak hesaplanmaktadır.

$$S_i = \ln \left(1 + \frac{\sum_{j=1}^n |\ln(\bar{x}_{ij})|}{n} \right), \quad (3)$$

4. Adım: Her bir kriterin etkisi ortadan kaldırılarak alternatif performansları Eşitlik (4) kullanılarak hesaplanmaktadır. j . kriterin etkisinin ortadan kaldırılmasıyla i . alternatifin performansı (S'_{ij}) elde edilmektedir.

$$S'_{ij} = \ln \left(1 + \frac{\sum_{k=1, k \neq j}^n |\ln(\bar{x}_{ik})|}{n} \right), \quad (4)$$

5. Adım: Mutlak farkların toplamı Eşitlik (5) kullanılarak hesaplanmaktadır. j . kritere göre göre mutlak farkların toplamı (E_j) Eşitlik (5)'teki gibidir.

$$E_j = \sum_{i=1}^m |S'_{ij} - S_i|, \quad (5)$$

6. Adım: Kriterlerin objektif ağırlıkları Eşitlik (6) kullanılarak hesaplanmaktadır.

$$w_j = \frac{E_j}{\sum_{j=1}^n E_j} \quad (6)$$

3.2.CoCoSo (Combined Compromise Solution) Yöntemi

Yazdani vd. (2019) tarafından önerilen CoCoSo yöntemi, bütünleştirilmiş basit ağırlıklı toplam ve üssel ağırlıklı çarpım modeline dayanmaktadır. Yöntem uzlaşma çözümlerinin bir özetidir. CoCoSo yönteminin işlem adımları aşağıdaki gibidir (Yazdani vd., 2019: 2507-2508; Özdağoğlu vd., 2022: 711- 712).

1. Adım: Karar matrisi Eşitlik (1)'deki gibi oluşturulur.

2. Adım: Karar matrisi kriterlerin fayda veya maliyet yönlü olmasına göre Eşitlik (7)'de gösterildiği gibi normalize edilmektedir.

$$r_{ij} \begin{cases} \frac{x_{ij}-\min_j x_{ij}}{\max_j x_{ij}-\min_j x_{ij}} & \text{Eğer } j \in F \\ \frac{\max_j x_{ij}-x_{ij}}{\max_j x_{ij}-\min_j x_{ij}} & \text{Eğer } j \in M \end{cases} \quad (7)$$

3. Adım: Her bir alternatif için toplam ağırlıklı karşılaştırma değeri Eşitlik (8) ve her bir alternatif için üssel ağırlıklı karşılaştırma değeri Eşitlik (9) kullanılarak elde edilmektedir. Burada MEREC yönteminden elde edilen ağırlıklar kullanılmaktadır.

$$S_i = \sum_{j=1}^n (w_j * r_{ij}), \quad (8)$$

$$P_i = \sum_{j=1}^n (r_{ij}^{w_j}), \quad (9)$$

4. Adım: Hesaplanan toplam ağırlıklı karşılaştırma değerleri ve üssel ağırlıklı karşılaştırma değerleri bütünleştirme puanı stratejisi kullanılarak birleştirilmektedir. Kullanılan üç bütünleştirme puanı stratejisi Eşitlik (10) - (12) kullanılarak hesaplanmaktadır.

$$k_{ia} = \frac{P_i+S_i}{\sum_{j=1}^m (P_i+S_i)}, \quad (10)$$

$$k_{ib} = \frac{S_i}{\min_i S_i} + \frac{P_i}{\min_i P_i}, \quad (11)$$

$$k_{ic} = \frac{\lambda S_i+(1-\lambda)P_i}{\lambda \max_i S_i+(1-\lambda)\max_i P_i}, \quad (12)$$

Burada, λ değeri $0 \leq \lambda \leq 1$ aralığındadır. Bu çalışmada $\lambda = 0.5$ olarak belirlenmiştir.

5. Adım: Alternatifler için final sıralamalarını ifade eden k_i değerleri Eşitlik (13) kullanılarak hesaplanır.

$$k_i = \sqrt{k_{ia} * k_{ib} * k_{ic}^3} + \frac{k_{ia}+k_{ib}+k_{ic}}{3}. \quad (13)$$

4. UYGULAMA

Bu çalışmada AB'ye üye 27 ülke ve Türkiye'nin de içinde bulunduğu 8 aday ülkenin lojistik performansı değerlendirilmektedir. Dünya Bankası, genel lojistik performansını göstermek için aşağıdaki kriterleri kullanmaktadır (Dünya Bankası, 2023).

K₁: lojistik hizmet kalitesi

K₂: sevkiyat düzenleme kolaylığı

K₃: sevkiyatların planlanan veya beklenen sürelerde teslim edilmesi

K₄: altyapı

K₅: izleme-takip etme

K₆: gümrük yönetimi

Çalışmanın amacı kapsamında, ülkelerin LPI değerlerinin belirlenmesinde kriter ağırlıkları objektif ağırlıklandırma yöntemlerinden MEREC ile elde edildikten sonra, CoCoSo yöntemi ile 35 ülke LPI'ye göre sıralanmaktadır.

4.1. MEREC Yöntemi Uygulama Sonuçları

Çalışmada kullanılan veriler Dünya Bankası tarafından sunulan LPI 2023 raporundan elde edilmiştir (Dünya Bankası, 2023). Tablo 1'de karar matrisi yer almaktadır.

Tablo 1. Karar Matrisi

Alternatifler	Ülkeler	K ₁	K ₂	K ₃	K ₄	K ₅	K ₆
A1	Almanya	4.20	3.70	4.10	4.30	4.20	3.90
A2	Avusturya	4.00	3.80	4.30	3.90	4.20	3.70
A3	Belçika	4.20	3.80	4.20	4.10	4.00	3.90
A4	Bulgaristan	3.30	3.00	3.50	3.10	3.30	3.10
A5	Çekya	3.60	3.40	3.70	3.00	3.20	3.00
A6	Danimarka	4.10	3.60	4.10	4.10	4.30	4.10
A7	Estonya	3.70	3.40	4.10	3.50	3.80	3.20
A8	Finlandiya	4.20	4.10	4.30	4.20	4.20	4.00
A9	Fransa	3.80	3.70	4.10	3.80	4.00	3.70
A10	Kıbrıs	3.20	3.10	3.50	2.80	3.40	2.90
A11	Hırvatistan	3.40	3.60	3.20	3.00	3.40	3.00
A12	Hollanda	4.20	3.70	4.00	4.20	4.20	3.90
A13	İrlanda	3.60	3.60	3.70	3.50	3.70	3.40
A14	İspanya	3.90	3.70	4.20	3.80	4.10	3.60
A15	İsveç	4.20	3.40	4.20	4.20	4.10	4.00
A16	İtalya	3.80	3.40	3.90	3.80	3.90	3.40
A17	Letonya	3.70	3.20	4.00	3.30	3.60	3.30
A18	Litvanya	3.60	3.40	3.60	3.50	3.10	3.20
A19	Lüksemburg	3.90	3.60	3.50	3.60	3.50	3.60

A20	Macaristan	3.10	3.40	3.60	3.10	3.40	2.70
A21	Malta	3.40	3.00	3.20	3.70	3.40	3.40
A22	Polonya	3.60	3.30	3.90	3.50	3.80	3.40
A23	Portekiz	3.60	3.10	3.60	3.60	3.20	3.20
A24	Romanya	3.30	3.40	3.60	2.90	3.50	2.70
A25	Slovakya	3.40	3.00	3.50	3.30	3.30	3.20
A26	Slovenya	3.30	3.40	3.30	3.60	3.00	3.40
A27	Yunanistan	3.80	3.80	3.90	3.70	3.90	3.20
A28	Türkiye	3.50	3.40	3.60	3.40	3.50	3.00
A29	Kuzey Makedonya	3.20	2.80	3.50	3.00	3.20	3.10
A30	Karadağ	2.80	2.80	3.20	2.50	3.20	2.60
A31	Sırbistan	2.70	2.90	3.40	2.40	2.90	2.20
A32	Arnavutluk	2.30	2.80	2.50	2.70	2.30	2.40
A33	Ukrayna	2.60	2.80	3.10	2.40	2.60	2.40
A34	Moldova	2.80	2.70	3.00	1.90	2.80	1.90
A35	Bosna Hersek	2.90	3.10	3.20	2.60	3.20	2.70

Eşitlik (2) kullanılarak elde edilen normalize karar matrisi Tablo 2’de gösterilmektedir.

Tablo 2. Normalize Karar Matrisi

Alternatifler	Ülkeler	K1	K2	K3	K4	K5	K6
A1	Almanya	0.548	0.730	0.610	0.442	0.548	0.487
A2	Avusturya	0.575	0.711	0.581	0.487	0.548	0.514
A3	Belçika	0.548	0.711	0.595	0.463	0.575	0.487
A4	Bulgaristan	0.697	0.900	0.714	0.613	0.697	0.613
A5	Çekya	0.639	0.794	0.676	0.633	0.719	0.633
A6	Danimarka	0.561	0.750	0.610	0.463	0.535	0.463
A7	Estonya	0.622	0.794	0.610	0.543	0.605	0.594
A8	Finlandiya	0.548	0.659	0.581	0.452	0.548	0.475
A9	Fransa	0.605	0.730	0.610	0.500	0.575	0.514
A10	Kıbrıs	0.719	0.871	0.714	0.679	0.676	0.655
A11	Hırvatistan	0.676	0.750	0.781	0.633	0.676	0.633
A12	Hollanda	0.548	0.730	0.625	0.452	0.548	0.487
A13	İrlanda	0.639	0.750	0.676	0.543	0.622	0.559
A14	İspanya	0.590	0.730	0.595	0.500	0.561	0.528
A15	İsveç	0.548	0.794	0.595	0.452	0.561	0.475
A16	İtalya	0.605	0.794	0.641	0.500	0.590	0.559
A17	Letonya	0.622	0.844	0.625	0.576	0.639	0.576
A18	Litvanya	0.639	0.794	0.694	0.543	0.742	0.594
A19	Lüksemburg	0.590	0.750	0.714	0.528	0.657	0.528
A20	Macaristan	0.742	0.794	0.694	0.613	0.676	0.704
A21	Malta	0.676	0.900	0.781	0.514	0.676	0.559
A22	Polonya	0.639	0.818	0.641	0.543	0.605	0.559
A23	Portekiz	0.639	0.871	0.694	0.528	0.719	0.594
A24	Romanya	0.697	0.794	0.694	0.655	0.657	0.704
A25	Slovakya	0.676	0.900	0.714	0.576	0.697	0.594
A26	Slovenya	0.697	0.794	0.758	0.528	0.767	0.559
A27	Yunanistan	0.605	0.711	0.641	0.514	0.590	0.594
A28	Türkiye	0.657	0.794	0.694	0.559	0.657	0.633
A29	Kuzey Makedonya	0.719	0.964	0.714	0.633	0.719	0.613
A30	Karadağ	0.821	0.964	0.781	0.760	0.719	0.731
A31	Sırbistan	0.852	0.931	0.735	0.792	0.793	0.864
A32	Arnavutluk	1.000	0.964	1.000	0.704	1.000	0.792
A33	Ukrayna	0.885	0.964	0.806	0.792	0.885	0.792
A34	Moldova	0.821	1.000	0.833	1.000	0.821	1.000
A35	Bosna Hersek	0.793	0.871	0.781	0.731	0.719	0.704

Eşitlik (3) kullanılarak elde edilen ülkelerin genel performans değerleri (S_i) Tablo 3'te gösterilmektedir.

Tablo 3. Ülkelerin Genel Performans Değerleri

Alternatifler	Ülkeler	S_i
A1	Almanya	0.465
A2	Avusturya	0.452
A3	Belçika	0.460
A4	Bulgaristan	0.305
A5	Çekya	0.326
A6	Danimarka	0.462
A7	Estonya	0.387
A8	Finlandiya	0.481
A9	Fransa	0.430
A10	Kıbrıs	0.288
A11	Hırvatistan	0.316
A12	Hollanda	0.460
A13	İrlanda	0.383
A14	İspanya	0.435
A15	İsveç	0.456
A16	İtalya	0.403
A17	Letonya	0.368

A18	Litvanya	0.345
A19	Lüksemburg	0.389
A20	Macaristan	0.303
A21	Malta	0.334
A22	Polonya	0.382
A23	Portekiz	0.341
A24	Romanya	0.306
A25	Slovakya	0.321
A26	Slovenya	0.331
A27	Yunanistan	0.406
A28	Türkiye	0.345
A29	Kuzey Makedonya	0.285
A30	Karadağ	0.209
A31	Sırbistan	0.176
A32	Arnavutluk	0.099
A33	Ukrayna	0.149
A34	Moldova	0.092
A35	Bosna Hersek	0.238

Eşitlik (4) ile her bir kriterin etkisi ortadan kaldırılarak hesaplanan ülkelerin performans değerleri (S'_{ij}) ve Eşitlik (5) ile j. kritere göre mutlak farkların

toplamı (E_j) elde edilir. Hesaplanan değerler Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4. S'_{ij} ve E_j Değerleri

Alternatifler	Ülkeler	K1	K2	K3	K4	K5	K6
A1	Almanya	0.400	0.431	0.412	0.375	0.400	0.386
A2	Avusturya	0.391	0.415	0.392	0.372	0.386	0.378
A3	Belçika	0.395	0.423	0.404	0.376	0.400	0.381
A4	Bulgaristan	0.260	0.292	0.263	0.243	0.260	0.243
A5	Çekya	0.271	0.298	0.278	0.270	0.286	0.270
A6	Danimarka	0.399	0.431	0.409	0.378	0.394	0.378
A7	Estonya	0.332	0.361	0.329	0.315	0.328	0.326
A8	Finlandiya	0.417	0.437	0.423	0.395	0.417	0.401
A9	Fransa	0.374	0.395	0.375	0.352	0.368	0.355
A10	Kıbrıs	0.246	0.271	0.246	0.239	0.238	0.234
A11	Hırvatistan	0.267	0.280	0.286	0.259	0.267	0.259
A12	Hollanda	0.394	0.426	0.409	0.373	0.394	0.381
A13	İrlanda	0.330	0.349	0.337	0.311	0.327	0.314
A14	İspanya	0.377	0.401	0.378	0.358	0.371	0.364
A15	İsveç	0.390	0.431	0.400	0.369	0.393	0.374
A16	İtalya	0.346	0.377	0.353	0.323	0.343	0.336
A17	Letonya	0.311	0.348	0.312	0.302	0.315	0.302
A18	Litvanya	0.291	0.318	0.301	0.270	0.309	0.282
A19	Lüksemburg	0.327	0.356	0.350	0.314	0.340	0.314
A20	Macaristan	0.266	0.274	0.257	0.241	0.254	0.259
A21	Malta	0.287	0.322	0.304	0.252	0.287	0.262
A22	Polonya	0.329	0.359	0.330	0.310	0.323	0.313
A23	Portekiz	0.287	0.325	0.297	0.263	0.301	0.278
A24	Romanya	0.261	0.278	0.261	0.253	0.253	0.262
A25	Slovakya	0.272	0.308	0.279	0.251	0.276	0.255
A26	Slovenya	0.287	0.303	0.297	0.252	0.299	0.259

A27	Yunanistan	0.349	0.367	0.355	0.329	0.346	0.346
A28	Türkiye	0.294	0.318	0.301	0.274	0.294	0.290
A29	Kuzey Makedonya	0.243	0.281	0.242	0.226	0.243	0.222
A30	Karadağ	0.183	0.205	0.176	0.172	0.164	0.166
A31	Sırbistan	0.153	0.165	0.132	0.142	0.143	0.155
A32	Arnavutluk	0.099	0.093	0.099	0.044	0.099	0.063
A33	Ukrayna	0.131	0.144	0.118	0.115	0.131	0.115
A34	Moldova	0.061	0.092	0.064	0.092	0.061	0.092
A35	Bosna Hersek	0.207	0.220	0.205	0.196	0.194	0.191
	E_j	1.702	0.835	1.557	2.324	1.725	2.121

MEREC yöntemi ile objektif kriter ağırlıkları Eşitlik (6) kullanılarak hesaplanmıştır. Kriter ağırlıkları Şekil 1'de gösterilmektedir.

Şekil 1. LPI için MEREC yöntemi ile elde edilen kriter ağırlıkları

MEREC yönteminden elde edilen sonuçlara göre kriterler ağırlık seviyelerine göre sıralandığında K4: altyapı, K6: gümrük yönetimi, K5: izleme-takip etme, K1: lojistik hizmet kalitesi, K3: sevkiyatların planlanan veya beklenen sürelerde teslim edilmesi ve K2: sevkiyat düzenleme kolaylığı şeklindedir. Elde edilen kriter ağırlıkları önceki çalışmalar ile kıyaslandığında, Rezaei vd. (2018)'e göre, altyapı en yüksek ağırlığa, izleme-takip etme ise en düşük ağırlığa, Orhan, M. (2019), gümrük yönetimi en yüksek ağırlığa, uluslararası sevkiyatlar ise en düşük ağırlığa, Gök Kısa ve Ayçin (2019), lojistik hizmet kalitesi en yüksek ağırlığa, takip ve izleme en düşük ağırlığa, Ulutaş ve Karaköy (2019) tarafından uygulanan farklı yöntemlerin birleştirilmiş sonuçlarına göre altyapı en yüksek ağırlığa,

Mešić vd. (2022), sevkiyatların planlanan veya beklenen sürelerde teslim edilmesi en yüksek ağırlığa, gümrük yönetimi en düşük ağırlığa sahiptir. Kriter ağırlıklarının çalışmalara göre değişkenlik gösterdiği görülmektedir. Bunun sebebinin ise örneklemden ya da değerlendirilen dönemden kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte birçok farklı yöntem ve örneklem dahilinde bile altyapı kriterinin en yüksek ağırlığa sahip olduğu farklı çalışma sonuçlarında da elde edilmiştir.

4.2. CoCoSo Yöntemi Uygulama Sonuçları

Tablo 1'de yer alan karar matrisi Eşitlik (7) kullanılarak normalize edilmektedir. Tablo 5, CoCoSo yöntemi için normalize edilmiş karar matrisini sunmaktadır.

Tablo 5. CoCoSo Yöntemi ile Elde Edilen Normalize Karar Matrisi

Alternatifler	Ülkeler	K1	K2	K3	K4	K5	K6
A1	Almanya	1.000	0.714	0.889	1.000	0.950	0.909
A2	Avusturya	0.895	0.786	1.000	0.833	0.950	0.818
A3	Belçika	1.000	0.786	0.944	0.917	0.850	0.909
A4	Bulgaristan	0.526	0.214	0.556	0.500	0.500	0.545
A5	Çekya	0.684	0.500	0.667	0.458	0.450	0.500
A6	Danimarka	0.947	0.643	0.889	0.917	1.000	1.000
A7	Estonya	0.737	0.500	0.889	0.667	0.750	0.591
A8	Finlandiya	1.000	1.000	1.000	0.958	0.950	0.955
A9	Fransa	0.789	0.714	0.889	0.792	0.850	0.818
A10	Kıbrıs	0.474	0.286	0.556	0.375	0.550	0.455

A11	Hırvatistan	0.579	0.643	0.389	0.458	0.550	0.500
A12	Hollanda	1.000	0.714	0.833	0.958	0.950	0.909
A13	İrlanda	0.684	0.643	0.667	0.667	0.700	0.682
A14	İspanya	0.842	0.714	0.944	0.792	0.900	0.773
A15	İsveç	1.000	0.500	0.944	0.958	0.900	0.955
A16	İtalya	0.789	0.500	0.778	0.792	0.800	0.682
A17	Letonya	0.737	0.357	0.833	0.583	0.650	0.636
A18	Litvanya	0.684	0.500	0.611	0.667	0.400	0.591
A19	Lüksemburg	0.842	0.643	0.556	0.708	0.600	0.773
A20	Macaristan	0.421	0.500	0.611	0.500	0.550	0.364
A21	Malta	0.579	0.214	0.389	0.750	0.550	0.682
A22	Polonya	0.684	0.429	0.778	0.667	0.750	0.682
A23	Portekiz	0.684	0.286	0.611	0.708	0.450	0.591
A24	Romanya	0.526	0.500	0.611	0.417	0.600	0.364
A25	Slovakya	0.579	0.214	0.556	0.583	0.500	0.591
A26	Slovenya	0.526	0.500	0.444	0.708	0.350	0.682
A27	Yunanistan	0.789	0.786	0.778	0.750	0.800	0.591
A28	Türkiye	0.632	0.500	0.611	0.625	0.600	0.500
A29	Kuzey Makedonya	0.474	0.071	0.556	0.458	0.450	0.545
A30	Karadağ	0.263	0.071	0.389	0.250	0.450	0.318
A31	Sırbistan	0.211	0.143	0.500	0.208	0.300	0.136
A32	Arnavutluk	0.000	0.071	0.000	0.333	0.000	0.227
A33	Ukrayna	0.158	0.071	0.333	0.208	0.150	0.227
A34	Moldova	0.263	0.000	0.278	0.000	0.250	0.000
A35	Bosna Hersek	0.316	0.286	0.389	0.292	0.450	0.364

Daha sonra Eşitlik (8) ile toplam ağırlıklı karşılaştırma değerleri (S_i), Eşitlik (9) ile üssel ağırlıklı karşılaştırma değerleri (P_i) hesaplanır ve Eşitlik (10) - (12)

kullanılarak üç bütünleştirme puanı stratejisi k_{ia} , k_{ib} ve k_{ic} değerleri Tablo 6'daki gibi elde edilir.

Tablo 6. S_i , P_i , k_{ia} , k_{ib} ve k_{ic} Değerleri

Alternatifler	Ülkeler	S_i	P_i	k_{ia}	k_{ib}	k_{ic}
A1	Almanya	0.933	5.927	0.033	9.852	0.988
A2	Avusturya	0.881	5.873	0.033	9.427	0.972
A3	Belçika	0.911	5.906	0.033	9.675	0.982
A4	Bulgaristan	0.499	5.323	0.028	6.197	0.838
A5	Çekya	0.538	5.404	0.029	6.537	0.856
A6	Danimarka	0.926	5.919	0.033	9.799	0.986
A7	Estonya	0.697	5.640	0.031	7.882	0.912
A8	Finlandiya	0.973	5.972	0.033	10.185	1.000
A9	Fransa	0.815	5.798	0.032	8.875	0.952
A10	Kıbrıs	0.457	5.256	0.028	5.842	0.823
A11	Hırvatistan	0.507	5.354	0.028	6.272	0.844
A12	Hollanda	0.915	5.908	0.033	9.704	0.982
A13	İrlanda	0.676	5.622	0.030	7.714	0.907
A14	İspanya	0.831	5.815	0.032	9.009	0.957
A15	İsveç	0.915	5.900	0.033	9.703	0.981
A16	İtalya	0.744	5.705	0.031	8.280	0.929
A17	Letonya	0.650	5.569	0.030	7.488	0.896
A18	Litvanya	0.587	5.479	0.029	6.954	0.873
A19	Lüksemburg	0.697	5.642	0.031	7.885	0.913
A20	Macaristan	0.484	5.310	0.028	6.074	0.834
A21	Malta	0.576	5.427	0.029	6.841	0.864
A22	Polonya	0.684	5.624	0.030	7.776	0.908

A23	Portekiz	0.588	5.466	0.029	6.952	0.872
A24	Romanya	0.491	5.321	0.028	6.134	0.837
A25	Slovakya	0.536	5.382	0.029	6.512	0.852
A26	Slovenya	0.555	5.416	0.029	6.679	0.860
A27	Yunanistan	0.739	5.702	0.031	8.240	0.927
A28	Türkiye	0.584	5.483	0.029	6.930	0.874
A29	Kuzey Makedonya	0.461	5.200	0.027	5.845	0.815
A30	Karadağ	0.306	4.869	0.025	4.494	0.745
A31	Sırbistan	0.248	4.706	0.024	3.968	0.713
A32	Arnavutluk	0.128	2.323	0.012	2.004	0.353
A33	Ukrayna	0.202	4.554	0.023	3.541	0.685
A34	Moldova	0.128	2.417	0.012	2.041	0.366
A35	Bosna Hersek	0.351	5.038	0.026	4.919	0.776

Son olarak Eşitlik (13) kullanılarak ülkelerin final sıralamalarını gösteren k_i değerleri elde edilir ve Tablo 7'de gösterilmektedir.

Tablo 7. CoCoSo Yöntemi ile Elde Edilen k_i Değerleri ve Nihai Sıralamalar

Alternatifler	Ülkeler	k_i	Sıra
A1	Almanya	4.309	2
A2	Avusturya	4.145	7
A3	Belçika	4.241	6
A4	Bulgaristan	2.881	25
A5	Çekya	3.017	22
A6	Danimarka	4.289	3
A7	Estonya	3.545	13
A8	Finlandiya	4.438	1
A9	Fransa	3.932	9
A10	Kıbrıs	2.740	28
A11	Hırvatistan	2.912	24
A12	Hollanda	4.252	4
A13	İrlanda	3.480	15
A14	İspanya	3.984	8
A15	İsveç	4.251	5
A16	İtalya	3.701	10
A17	Letonya	3.390	16
A18	Litvanya	3.181	17
A19	Lüksemburg	3.546	12
A20	Macaristan	2.833	27
A21	Malta	3.133	20
A22	Polonya	3.504	14
A23	Portekiz	3.179	18
A24	Romanya	2.857	26
A25	Slovakya	3.005	23
A26	Slovenya	3.071	21
A27	Yunanistan	3.685	11
A28	Türkiye	3.172	19
A29	Kuzey Makedonya	2.736	29
A30	Karadağ	2.192	31
A31	Sırbistan	1.976	32
A32	Arnavutluk	0.992	35
A33	Ukrayna	1.798	33
A34	Moldova	1.016	34
A35	Bosna Hersek	2.370	30

Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre, 2023 yılı için en yüksek LPI gösteren ilk beş ülke içerisinde Finlandiya, Almanya, Danimarka, Hollanda ve İsveç en düşük LPI gösteren ilk beş ülke içerisinde ise Arnavutluk, Moldova, Ukrayna, Sırbistan ve Karadağ yer almaktadır. Dünya bankası tarafından sunulan raporda ise 139 ülke arasında en yüksek LPI skoruna sahip ilk beş ülke sırasıyla, Singapur, Finlandiya, Danimarka, Almanya ve Hollanda şeklindedir. Çalışmadan elde edilen sonuçlar önceki çalışma bulguları ile karşılaştırıldığında, Orhan (2019), Türkiye ve AB'ye üye olan 29 ülkenin LPI sıralamalarına göre, Almanya 1. sırada, Türkiye 22. sırada ve Letonya son sırada yer almaktadır. Gök Kısa ve Ayçin (2019), OECD'ye üye 36 ülke içerisinde en yüksek LPI gösteren ilk üç ülkeyi sırasıyla Almanya, Hollanda ve İsveç olarak en düşük performansı gösteren ilk üç ülkeyi Letonya, Meksika ve Slovakya olarak tespit etmiştir. Ulutaş ve Karaköy (2019), AB'de yer alan 28 ülke için yaptığı LPI değerlendirmesine göre ilk onda yer alan ülkeler sırasıyla Almanya, İsveç, Hollanda, Avusturya,

Belçika, Birleşik Krallık, Danimarka, Finlandiya, Fransa ve İspanya şeklindedir. Mešić vd. (2022), Batı Balkanlar'da yer alan ülkeler içerisinde en yüksek lojistik performansı gösteren ülkenin Sırbistan olduğunu ve en düşük lojistik performansı gösteren ülkenin ise Arnavutluk olduğunu ortaya koymuştur. Bu çalışmada, diğer çalışmalardan farklı olarak AB'ye aday ülkeler de değerlendirmeye alınmıştır. Elde edilen sonuçlara göre, AB'ye aday ülkeler içerisinde, Türkiye en yüksek ve Arnavutluk en düşük lojistik performansına sahip ülkedir. Ayrıca, Türkiye'nin 2023 yılı için AB'ye üye olan 9 ülkeden (Bulgaristan, Çekya, Kıbrıs, Hırvatistan, Macaristan, Malta, Romanya, Slovakya ve Slovenya) ve aday ülkelerin tamamından (Kuzey Makedonya, Karadağ, Sırbistan, Arnavutluk, Ukrayna, Moldova, Bosna Hersek) daha yüksek lojistik performansı gösterdiği tespit edilmiştir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Ülkelerin uluslararası ticarete rekabet gücünü etkileyen en önemli unsurlardan biri lojistik performansının üstünlüğüdür. Birçok endüstri ile yakından ilişkili olan lojistik, en hızlı gelişen sektörlerden biridir ve lojistik performansının ülkelerin ekonomik gelişimi üzerinde önemli etkileri bulunmaktadır (Senir, 2021: 200). Bu çalışmada, Dünya Bankası tarafından sunulan LPI 2023 verileri kullanılarak AB'ye üye 27 ülke ve Türkiye'nin de içinde bulunduğu 8 aday ülkenin lojistik performansı MERIC ve CoCoSo yöntemleri ile değerlendirilmektedir. MERIC yöntemi sonuçlarına göre, ülkelerin lojistik performansını etkileyen kriterler içerisinde en yüksek ağırlığa sahip kriterin altyapı ve en düşük ağırlığa sahip kriterin ise sevkiyat düzenleme kolaylığı olduğu belirlenmiştir. CoCoSo yöntemi uygulama sonuçlarına göre, 2023 yılı için en yüksek LPI gösteren ilk beş ülke içerisinde Finlandiya, Almanya, Danimarka, Hollanda ve İsveç yer almaktadır. Söz konusu 5 ülkenin altyapı kriteri için skorlarının oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Aynı zamanda 5 ülkenin kriterlere yönelik aldıkları skorların birbirine çok yakın olduğu tespit edilmiştir. AB'ye aday ülkeler içerisinde ise, Türkiye en yüksek lojistik performansına sahip ülke olarak tespit edilmiştir. Buna ek olarak, Türkiye AB'ye üye olan 9 ülkeden daha yüksek lojistik performansına sahiptir. Aday ülkelerin lojistik performansları incelendiğinde ise özellikle gümrük yönetimi ve altyapı kriterleri için politikalar geliştirilmesi önerilebilir.

Literatürde, Dünya Bankası tarafından sunulan LPI verileri kullanılarak yapılan birçok çalışma vardır. Buna rağmen çalışmanın yapıldığı tarihte, AB'ye üye ve aday ülkelerin tamamının lojistik performanslarının değerlendirildiği bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çalışma, AB'ye aday ülkelerin ekonomik ve sosyal büyümeleri ile önemli bir ilişkisi olduğu düşünülen lojistik performanslarına ilişkin başarı düzeylerini belirlemesine katkı sağlayarak literatürdeki boşluğu doldurması beklenmektedir. Ayrıca, bu çalışmada elde edilen sonuçlar örneklem grubu içerisindeki ülkelerin lojistik performansı açısından üstünlükleri ve eksikliklerinin ortaya konması ve bu doğrultuda lojistik politikalarının uygulanması açısından katkı sağlayabilir. Gelecekte yapılacak çalışmalarda, yeşil lojistik uygulamalarına yönelik kriterler eklenerek çalışma genişletilebilir.

KAYNAKÇA

- Arman, K. ve Özçil A. (2022). *Finansal performans analizinde farklı objektif ağırlıklandırma yöntemlerinin sıralamalara etkisi*. İlkay Altındağ & Taha Emre Çiftçi (Der.), *Ekonomi ve Finans Alanında Güncel Akademik Çalışmalar* (163- 205). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Atalan, A. (2020). Logistic Performance Index of OECD Members. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi (AKAD)*, 12(23), 598-608.
- Bardakçı, M., Erdoğan, A., & Barut, A. (2020). G-7 ve E-7 Ülkelerinde Lojistik Performans, Ekonomik Büyüme ve Finansal Gelişme İlişkisi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*.
- Bitarafan, M., Amini Hosseini, K., & Hashemkhani Zolfani, S. (2023). Evaluating Natural Hazards in Cities Using a Novel Integrated MCDM Approach (Case Study: Tehran City). *Mathematics*, 11(8), 1936.
- Cheng, R., Fan, J., & Wu, M. (2023). A dynamic multi-attribute group decision-making method with R-numbers based on MEREC and CoCoSo method. *Complex & Intelligent Systems*, 1-34.
- Çalışkan, A. (2023). Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Üyelik Sürecinin Ekonomik Kriterler Açısından Değerlendirilmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 28(3), 349-363.
- Çiftaslan, M. E., & Rençber, Ö. F. (2022). IDOCRIW ve CoCoSo yöntemleri ile sistemik önemli bankaların performans analizi: Türkiye örneği. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(21. Uluslararası İşletmecilik Kongresi" Özel Sayısı), 54-72.
- Dünya Bankası, (2023). <https://lpi.worldbank.org/> (Erişim Tarihi: 27.08.2023)
- Göçer, A., Özpeynirci, Ö., & Semiz, M. (2022). Logistics performance index-driven policy development: An application to Turkey. *Transport policy*, 124, 20-32.
- Gök Kısa, A. C. & Açıncı, E. (2019). OECD Ülkelerinin Lojistik Performanslarının SWARA Tabanlı EDAS Yöntemi ile Değerlendirilmesi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(1), 301-325.
- Keshavarz-Ghorabae, M. (2021). Assessment of distribution center locations using a multi-expert subjective-objective decision-making approach. *Scientific Reports*, 11(1), 19461.
- Khan, S., & Haleem, A. (2021). Investigation of circular economy practices in the context of emerging economies: A CoCoSo approach. *International Journal of Sustainable Engineering*, 14(3), 357-367. Doi:10.1080/19397038.2020.1871442.
- Mešić, A., Miškić, S., Stević, Ž., & Mastilo, Z. (2022). Hybrid MCDM solutions for evaluation of the logistics performance index of the Western Balkan countries. *Economics-Innovative and Economics Research Journal*, 10(1).
- Orhan, M. (2019). Türkiye ile Avrupa Birliği ülkelerinin lojistik performanslarının Entropi ağırlıklı EDAS yöntemiyle karşılaştırılması. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, (17), 1222-1238.
- Özdağoğlu, A., Işıldak, B., & Keleş, M. K. (2022). MEREC tabanlı COCOSO yöntemiyle uçuş okullarının uçak seçimlerinin değerlendirilmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(2), 708-719.
- Rezaei, J., van Roekel, W. S., & Tavasszy, L. (2018). Measuring the relative importance of the logistics performance index indicators using Best Worst Method. *Transport Policy*, 68, 158-169.
- Sarıgül, S. S., Ünlü, M. & Yaşar, E. (2023). A New MCDM Approach in Evaluating Airport Service Quality: MEREC-Based MARCOS and CoCoSo Methods. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 6(1), 90-108.
- Senir, G. (2021). Comparison of Domestic Logistics Performances of Turkey And European Union Countries In 2018 With An Integrated Model. *LogForum*, 17(2), 193-204.
- Sergi, B. S., D'Aleo, V., Konecka, S., Szopik-Depczyńska, K., Dembińska, I., & Ioppolo, G. (2021). Competitiveness and the Logistics Performance Index: The ANOVA method application for Africa, Asia, and the EU regions. *Sustainable Cities and Society*, 69, 102845.
- Song, M. J., & Lee, H. Y. (2022). The relationship between international trade and logistics performance: A focus on the South Korean industrial sector. *Research in Transportation Business & Management*, 44, 100786.
- Suluk, S., Büyüksarıkulak, A. M., & Afşar, B. (2022). Avrupa Birliği'ne Aday ve Potansiyel Aday Ülkelerin Refah Düzeyine Göre İncelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 25(1), 175-191.
- Toslak, M., Aktürk, B. ve Ulutaş, A. (2022). MEREC ve WEDBA yöntemleri ile bir lojistik firmasının yıllara göre performansının değerlendirilmesi. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 33, 363-372.
- Ulutaş, A., & Karaköy, Ç. (2019). An analysis of the logistics performance index of EU countries with an integrated MCDM model. *Economics and Business Review*, 5(4), 49-69.
- Yaşar, E., & Ünlü, M. (2023). Üniversitelerde Sürdürülebilirliğin İncelenmesi: LOPCOW ve MEREC Tabanlı CoCoSo Yöntemleriyle Çevreci Üniversitelerin Analizi. *İşletme Akademisi Dergisi*, 4(2), 125-142.
- Yazdani, M., Zarate, P., Kazimieras Zavadskas, E., & Turskis, Z. (2019). A combined compromise solution (CoCoSo) method for multi-criteria decision-making problems. *Management Decision*, 57(9), 2501-2519.

The Effect of Ethnic Identity Perception and Consumer Ethnocentrism on Purchase Intention in Coffee Chain Stores**Kahve Zincir Mağazalarında Etnik Kimlik Algısı ve Tüketici Etnosentrizmin Satın Alma Niyeti Üzerine Etkisi**Hanifi Murat MUTLU^a, Murat MAHLİ^b^a Prof. Dr., Gaziantep Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, hanifimurat.mutlu@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9757-6708^b Yüksek Lisans Öğrencisi, Gaziantep Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, muratmahli@gmail.com, ORCID: 0009-0006-8611-9249<https://doi.org/10.30711/utead.1395629>**MAKALE BİLGİSİ****Makale Geçmişi:**Başvuru Tarihi: 27 Kasım 2023
Düzeltilme Tarihi: 25 Aralık 2023
Kabul Tarihi: 25 Aralık 2023**Anahtar Kelimeler:**Tüketici Etnosentrizmi,
Etnik Kimlik,
Satın Alma Niyeti,
Yabancı Tüketici.**ÖZ**

Bu araştırma Türkiye’de yabancı tüketicilerin, etnosentrik eğilimleri ve etnik kimlik algılarının yönelik ürün/hizmet değerlendirmeleri ile bu satın alma niyetleri üzerine etkilerini incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmada, katılımcılara üç alternatif kahve zincir mağazası vermektedir; bunlar sırasıyla küresel, ulusal (ev sahibi ülke) ve etnik kahve zincir mağazaları şeklindedir. Araştırmada tesadüfi olmayan örnekleme yöntemlerinden kolayda örnekleme yöntemi kullanıldı. Verilerin toplanmasında yüz yüze anket yöntemi kullanıldı. Yanıtlayıcılara, ihtiyaç duyulması halinde, tercüman desteği sağlandı. Toplam 384 anket formu elde edildi. Verilerin analizinde regresyon yönteminden yararlanıldı. Yapılan analizler neticesinde, etnosentrizmin ve etnik kimlik algısının etnik markalar için oldukça güçlü bir etkisi olduğu tespit edildi. Bu çalışma, tüketici etnosentrizmi ve etnik kimlik algısının yabancı tüketiciler için rollerini belirleyerek mevcut literatüre katkıda bulunmaktadır. Ayrıca bu çalışmanın bulguları, pazarlamacılar ve uygulayıcılar için pazarlama stratejileri geliştirme konusunda yol gösterici niteliktedir.

JEL Sınıflandırması: M10, M31.**ARTICLE INFO****Article History:**Received November, 27, 2023
Received in revised form Dec., 25, 2023
Accepted December, 25, 2023**Keywords:**Consumer Ethnocentrism,
Ethnic Identity,
Purchase Intention,
Foreign Consumer.**ABSTRACT**

This research aims to examine the effects of foreign consumers' ethnocentric tendencies and ethnic identity perceptions on their product/service evaluations and purchasing intentions in Turkey. In the study, participants are given three alternative coffee chain stores; These are global, national (host country) and ethnic coffee chain stores, respectively. Convenience sampling method, one of the non-random sampling methods, was used in the research. Face-to-face survey method was used to collect data. Respondents were provided with interpreter support if needed. A total of 384 survey forms were obtained. Regression method was used to analyze the data. As a result of the analysis, it was determined that ethnocentrism and the perception of ethnic identity have a very strong effect on ethnic brands. This study contributes to the existing literature by determining the roles of consumer ethnocentrism and ethnic identity perception for foreign consumers. Additionally, the findings of this study provide guidance for marketers and practitioners in developing marketing strategies.

JEL Classifications: : M10, M31.**1. GİRİŞ**

Uluslararası Göç Örgütü'nün "World Migration Report 2022" raporunda 2020 yılında küresel olarak dünya nüfusunun yaklaşık %3,6'sının yaklaşık 281 milyon insanın uluslararası göçmen hareketliliği içinde olduğu belirtilmektedir. Bu rakam 2019 yılında 271 milyon ile dünya nüfusunun %3,5'i olarak gerçekleşmiştir. "MPM Türkiye, Migrants' Presence Monitoring Situation Report" isimli raporda Türkiye’de Mart 2023 tarihi itibarıyla 5,1 milyondan daha fazla yabancı ülke vatandaşı bulunduğu

ve bunların 3,8 milyonunun geçici koruma statüsüne sahip olduğu vurgulanmaktadır. Uluslararası koruma statüsünde bulunanların yaklaşık 3,4 milyondan fazlasının da Suriye kökenli olduğu belirtilmektedir. Hem küresel hem de yerel düzeyde yaşanan göç hareketliliğinin siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel pek çok soruna neden olduğu bilinmektedir. Göçmen hareketliliği neticesinde ev sahibi ülke konumunda yer alan ülkeler ve bu ülkelerdeki göçmen ya da uluslararası anlamda farklı statülerde yer alan bireylerin ev sahibi ülkeye entegrasyonu farklı

akademik disiplinlerin uzun dönemdir dikkatini çekmektedir. Ev sahibi ülkede yerleşik farklı uluslararası statüdeki bireylerin satın alma ve tüketim alışkanlıkları, bunları yansıtan biçimleri ve yaşanan değişimler pazarlama disiplini açısından son derece önemli ve incelenmeye değer bir araştırma konu ve sorunudur. Tüketim ve tüketim alışkanlıkları çok yönlü ve çok değişkenli bir çalışma alanıdır. Bu araştırma Türkiye’de farklı uluslararası statülerde bulunan yabancı tüketicilerin, tercih etmiş oldukları kahve zincir mağazalarının ürün/hizmet değerlendirmeleri ile bu mağazalardan satın almayı devam ettirme niyetleri üzerine etnosentrik eğilimleri ile etnik kimlik algılarının etkilerini incelemeyi amaçlamaktadır.

Çalışmada, yanıtlayıcılara kahve zinciri olarak üç alternatif sunulmuştur; bunlar sırasıyla küresel, ulusal (ev sahibi ülke) ve etnik kahve zincir mağazaları şeklindedir. Makale içerisinde bu zincir mağazaların marka isimlerine yer verilmemekte, sadece küresel, ulusal ve etnik biçiminde anılmaktadır. Araştırmanın problemleri:

- Her kahve zincir mağaza tercih grubu için, etnosentrik eğilim düzeyi ve etnik kimlik algısı ağırlığı mağazaya ilişkin ürün/hizmet algısını ne düzeyde etkilemektedir?
- Her kahve zincir mağaza tercih grubu için, etnosentrik eğilim düzeyi ve etnik kimlik algısı ağırlığı mağazaya ilişkin satın alma niyetini ne düzeyde etkilemektedir?

2. LİTERATÜR

Çalışmanın bu bölümünde, tüketici etnosentrizmi ve etnik kimlik algısı kavramları pazarlama literatürü çerçevesinde açıklanmakta olup, ayrıca, araştırma hipotezlerinin teorik temellerine yer verilmektedir.

2.1. Etnosentrizm ve Tüketici Etnosentrizmi

Balabanis ve Siamagka (2022), McKimsey’in 2016 yılında yaptığı bir çalışmaya atıfta bulunarak, Çinli tüketicilerin %62’sinin yerli markaları tercih ettiğini, bu oranın 2009 yılında sadece %42 olduğunu belirtmişlerdir. Euromonitor tarafından sunulan “Five key trends shaping the global economy in 2021 and beyond” başlıklı raporda, tüketimde milliyetçi eğilimlerin küresel ticaret için ana bir eğilim haline geldiği vurgulanmaktadır (Balabanis ve Siamagka, 2022). Bireylerin ulusal menşee sahip ürün, hizmet ve markaları satın alma eğilimindeki artış, tamamen kendi duygusal durumları, sosyal sorumluluk algıları ya da vatanseverlik ve milliyetçilik benlikleri gibi kişisel durumlarından kaynaklanabileceği gibi, ekonomik kriz, savaş ve terör gibi tamamen dışsal bir faktörün sonucu olarak da karşımıza çıkabilir. Tüketicilerin bu anlamda eğilimlerini değerlendiren “tüketici entosentrizmi” kavramı, ilk olarak 1984 yılında Shimp (1984: 289) tarafından kullanılmış ve tüketici etnosentrizmi, tüketicilerin ahlaki ve ekonomik gerekçelere dayanarak kendi ülkelerinin ürünlerinin daha kaliteli olduğuna ilişkin inançları olarak tanımlanmıştır. Bu kavramın tüketicilerin tutum ve davranışları üzerindeki etkisi dikkate alındığında, pazarlama yöneticilerinin hedef pazarlarda bulunan

tüketicilerin etnosentrik eğilimlerini ölçmeleri ve olası değişim ve eğilim düzeyine etki edecek değişkenleri kontrol altında tutmaları son derece önemlidir (Mutlu, Çeviker, & Çirkin, 2011: 56).

Ülkelerin, sahip olduğu etnik yapı ve kültür, o ülkede yaşayan tüketicilerin satın alma davranışları üzerinde son derece etkin bir role sahiptir. Ancak, günümüzde yoğun göç dalgalarının yaşanması sebebiyle kendi yerel pazarında faaliyet gösteren firmaların tüketici profillerinde de ciddi bir değişim yaşandığı görülmektedir. Bu nedenle tüketici etnosentrizmi kavramı sadece dış pazarlara açılma hedefinde olan işletmeler için değil kendi yerel pazarlarında faaliyet gösteren işletmeler içinde önem kazanmaktadır.

Tüketici etnosentrizmini farklı ülke ve ürün kategorilerinde inceleyen ulusal ve uluslararası alanda pek çok çalışma bulunmaktadır. Bu konuda yapılan ilk çalışmalar, daha çok kavramın nasıl ölçüleceğine odaklanmıştır. Shimp ve Sharma (1987: 288), etnosentrik eğilimi yüksek bireylerin, yerli üretim olmayan ürünleri kullanmanın ahlaki açıdan doğru olmadığını, ekonomiyi olumsuz yönde etkilediğini, iş kaybına yol açtığını ve milliyetçiliğe aykırı olarak gördüklerini belirtmiştir. Bu bakış açısı, etnosentrizm kavramını ilk kez kullanan sosyolog William Graham Sumner’ın tanımlamalarına son derece uygundur (Özçelik & Torlak, 2011: 370). Etnosentrik eğilim, bireyleri, içinde buldukları grubu her şeyin merkezinde görmelerine, grup üyelerinin davranışlarını tartışmasız doğru olarak kabul etmelerine ve grup dışında kalan bireylere ise şüphe ile yaklaşmalarına neden olmaktadır (Sumner, 1959).

Etnosentrik tüketiciler, ülke menşeli ürünleri satın almanın ülke ekonomisinin gelişmesi açısından ahlaki bir gereklilik olduğunu düşünmektedir. Etnosentrizmin temel varsayımları arasında yer alan “iç grup” ve “dış grup” bakımından değerlendirildiğinde, etnosentrik tüketiciler için ülkelerinde üretilmiş olan ürünler yabancı menşeli ürünlere kıyasla daha üstün ve iyi olarak değerlendirilmektedir. Özellikle göçmen sorunun yaşandığı ülkelerde istem dışı olarak yaratılacak iki kutup ya da ötekileştirme, tarafların etnosentrik eğilimlerine doğrudan etkide bulunabilecektir. Ayrıca kişilerin bir ülkeye karşı tutumlarında ve etnosentrizm eğilimlerinde, yaşanan ekonomik ve siyasi gelişmelerin etkisi ile zamanla bazı değişiklikler görülebilmektedir. Bahsi geçen durum kişilerin zamanla yerli ve yabancı menşeli ürünlere karşı tutumlarının ve satın alma davranışlarının da değişime uğrayabileceğini gözler önüne sermektedir (Han & Guo, 2018: 324).

Tüketici etnosentrizminin pazarlama literatürüne girdiğinden beri birçok araştırmaya konu olduğu görülmüştür. Bu kapsamda araştırmacılar, konunun hangi faktörlerden etkilendiğini ve hangi etkilere yol açtığını incelemişlerdir. Bu alanda yürütülen araştırmalar incelendiğinde;

- Otomobil markalarından (Nielsen ve Spence, 1997: 68) taze meyve sebze (Miguel, Marques, ve Duarte, 2022) kadar birbirinden farklı çok sayıda ürün kategorisini kapsama aldığı,
- Ülke farklılıklarının ele alındığı,
- Hedef tüketicilerin demografik farklılıklarının analiz edildiği (Caruana & Magri, 1996; Nguyen ve diğerleri, 2023; Akbarov, 2022),
- Kültür, ekonomik refah, büyüme, işsizlik, etnik çeşitlilik, küreselleşme gibi (Balabanisa ve Siamagka, 2022) kavramların bağımsız değişkenler olarak incelendiği,
- Satın alma niyeti, satın alma istekliliği, marka tercihi, ürün değerlendirmesi ve yabancı ürünlere yönelik tutum (Baber et.al., 2023) gibi kavramlar üzerindeki etkilerinin açıklanmaya çalışıldığı görülmektedir.

Yukarıda yer alan açıklamalardan anlaşıldığı üzere, tüketici etnosentrizmi kavramı hem ulusal hem de uluslararası alanda çok yönlü bir biçimde incelenmiştir. Bu çalışmada, herhangi bir ithal ürün ya da yerli tüketiciler odağı dışında, bir ülkede yerleşik yabancı uyruklu tüketiciler üzerinde tüketici etnosentrizmi kavramı konu edilmektedir. Yerli ürün üreticilerin tüketici etnosentrizmini bir fırsata dönüştürmek adına zaman zaman etnik değer odaklı pazarlama iletişim çalışmalarına odaklanarak bir rekabetçi üstünlük elde etmeye çalışmışlardır (Han & Guo, 2018: 333). Araştırma hipotezleri:

H₁: Tüketicinin etnosentrik eğilim düzeyinin, kahve zincir mağazasının (a-küresel; b-ulusal; c-etnik) ürün/hizmet değerlendirmesi üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi vardır.

H₂: Tüketicinin etnosentrik eğilim düzeyinin, kahve zincir mağazasından (a-küresel; b-ulusal; c-etnik) satın alma niyeti üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi vardır.

2.2. Etnik Kimlik

Tarihsel olarak uzun bir geçmişe sahip olmakla birlikte etnisite terimi, ilk olarak Amerikalı sosyolog David Riesman tarafından kullanılmıştır. İrk ve etnisite kavramları arasındaki muğlaklık Giddens (2008) tarafından, ırkın genetik ve biyolojik kökenine işaret ederken etnisitenin toplumsal yönü ile ayırt edilebileceğine işaret etmektedir (Giddens, 2008; Tezcan, 2012: 75-76). Etnisitenin tüketici tutumları ve satın alma niyetleri üzerindeki etkisi hem psikolojide hem de pazarlamada kapsamlı bir şekilde incelenmiştir (Burton, 2002; Laroche, Chung, & Clarke, 1997; Luedicke, 2011; Ouellet, 2007).

Dmitroviç, Vida ve Reardon (2009), etnik kimlik algısı ile satın alma niyeti arasındaki ilişkilerde farklı bir etnik kökene sahip tüketiciler için şu soruların son derece önemli olduğunu belirtmektedir:

“Hangi ülke, etnik bir tüketicinin “kendi ülkesi”dir? Farklı bir şekilde ifade edildiğinde, etnik bir tüketici hangi ülke ile ilgili olarak etnosentrik görüş sahibi olabilir? Etnik

mensubiyetin bulunduğu ülke mi yoksa mevcut vatandaşlığın veya ikametgahın bulunduğu ülke mi? Veya etnik tüketiciler sadakatlerini ikisi arasında bölmüş olabilir mi? Daha da önemlisi, özellikle uluslararası pazarlama bağlamında: “İkili etnosentrizmin” pazar davranışı üzerindeki etkileri ve özellikle tüketicilerin hem yurtiçinden hem de ev sahibi ülkelerden ürün satın alma istekliliği üzerindeki etkileri neler olabilir?”

Etnik kimlik, uyum sağlayabilen, dönüşebilen veya gelişebilen dinamik bir boyuttur. Dmitroviç ve arkadaşları (2009: 524), etnik tüketim davranışını anlamak için araştırmanın “tüketicilerin ulusal ve etnik kimliklerinin tüketim motivasyonları üzerindeki artan etkisini” ve “tüketicilerin yerel olarak üretilen mallar ile ithal alternatifleri arasındaki seçimlerinin karmaşıklığını” araştırması gerektiğini vurgulamaktadır”. Özellikle araştırmalar, kendini tanımlama, grup aidiyeti duygusu ve etnik uygulamalarda yansıtıldığı gibi kimliğin, yerel ve yabancı ürünler için tüketim tercihleri de dahil olmak üzere pazar davranışını etkilediğini göstermektedir. Özellikle göçmen alan ülkelerde ulusal ve etnik kimlik entegrasyonu önemli bir problem olarak ele alınmaktadır (Martiny ve diğerleri 2020). Licsandru ve Cui (2019), pazarlama iletişim çalışmalarında etnik kimlik algısının etkilerini değerlendirmişlerdir. Kipkins ve diğerleri (2019), ülkelerde giderek artan çok kültürlü kimliğe sahip tüketicilerin pazar bölümlendirmesi üzerine yarattığı etkilerin çalışılmasına vurguda bulunmaktadır. Araştırma hipotezleri:

H₃: Tüketicinin etnik kimlik algısının, kahve zincir mağazasının (a-küresel; b-ulusal; c-etnik) ürün/hizmet değerlendirmesi üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi vardır.

H₄: Tüketicinin etnik kimlik algısının, kahve zincir mağazasından (a-küresel; b-ulusal; c-etnik) satın alma niyeti üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi vardır.

3. YÖNTEM

Bu araştırma Türkiye’de farklı uluslararası statülerde bulunan yabancı uyruklu tüketicilerin, tercih etmiş oldukları kahve zincir mağazalarının ürün/hizmet değerlendirmeleri ile bu mağazalardan satın almayı devam ettirme niyetleri üzerine etnosentrik eğilimleri ile etnik kimlik algılarının etkilerini incelemeyi amaçlamaktadır.

Çalışmada, yanıtlayıcılara öncelikle kahve zincir mağazası olarak üç alternatif sunulmuştur, bunlar sırasıyla küresel, ulusal (ev sahibi ülke) ve etnik kahve zincir mağazası şeklindedir. Yanıtlayıcı bunlardan hangisini en fazla kullanıyor ise onu tercih etmesini ve ürün/hizmet değerlendirmesi ile satın alma niyetlerine ilişkin değerlendirmelerini bu tercihe göre yapmaları istenmiştir. Çalışma içerisinde bu zincir mağazaların marka isimlerine yer verilmeyecek, sadece küresel, ulusal ve etnik biçiminde anılacaktır.

Araştırmanın ideal evreni Türkiye’de farklı uluslararası statüde bulunan yabancı uyruklu tüketicilerdir. Ancak, bu evrene ulaşılabilmemesi güçlü ve yabancı uyruklu tüketici olma kimliğini en fazla yansıtacak ve görece uzun süredir ülkede yerleşik bulunan, etnik kökenli ürün, marka ve mağaza sahipliğinin yaygın bir biçimde araştırma bölgesinde bulunması sebebiyle ulaşılabılır araştırma evreni Gaziantep’te yaşayan ve farklı statülere sahip Suriyeli tüketiciler olarak tanımlanmaktadır. Araştırmada tesadüfi olmayan örnekleme yöntemlerinden kolayda örnekleme tekniği kullanılmış olup veriler anket yöntemiyle elde edilmiştir. Anket yüz yüze yapılmış olup gerek duyulması halinde tercüman desteği verildi. Araştırmada nihai olarak 384 anket formu elde edildi. Araştırmada “Tüketici Etnosentrizmi” (Sharma, 2015), “Etnik Kimlik” (El Banna ve diğerleri, 2018), “Ürün/Hizmet Değerlendirmesi” (Fernández-Ferrín ve diğerleri, 2018) ve “Satın Alma Niyeti” (Suprina & Sihite, 2020) ölçeklerinden yararlanılmıştır. Anket formu beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin bilgiler, ikinci bölümde 12 ifadeden oluşan tüketici etnosentrizmi ölçeği, üçüncü bölümde 11 ifadeden oluşan etnik kimlik ölçeği, dördüncü bölümde 6 ifadeden oluşan ürün/hizmet değerlendirme ölçeği ve son bölümde 6 ifadeden oluşan satın alma niyeti ölçeği bulunmaktadır. Tüm ölçekler 1 Kesinlikle Katılmıyorum, ... 5 Kesinlikle Katılıyorum olmak üzere beşli Likert ölçeğine göre hazırlanmıştır. Araştırma değişkenlerine ilişkin güvenilirlik analizi sonuçları, madde sayısı ve kaynak bilgisi Tablo 1’de yer almaktadır. Tüm değişkenler keşifsel faktör analizine tabi tutularak, ölçeklere ait ifadelerin ilgili faktörleri yüklenip yüklenmedikleri ve faktör yük değerleri incelenmiştir. Ayrıca, elde edilen verilere ilişkin normallik testleri yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar, istenilen kriterleri sağlamaktadır.

Tablo 1. Ölçeklere İlişkin Kaynak Bilgisi, Madde Sayısı ve Güvenilirlik Analizi Sonuçları

	Cronbach's Alpha Değeri	Madde Sayısı	Kaynak
Tüketici Etnosentrizmi	0,944	12	Sharma, (2015)
Etnik Kimlik Ölçeğine	0,967	11	El Banna ve diğerleri, (2018)
Ürün/Hizmet Değerlendirmesi	0,935	6	Fernández-Ferrín ve diğerleri, (2018)
Satın Alma Niyeti	0,900	6	Suprina, & Sihite, (2020)

4. ANALİZ

Araştırma verilerinin analizinde istatistik paket programlardan yararlanılmıştır. Katılımcıların demografik özellikleri frekans ve yüzde dağılımı incelenmiştir. Araştırmaya katılan katılımcılara ilişkin demografik dağılımlar Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2. Demografik Dağılım

Eğitim	Cinsiyet		
İlkokul	18 (%4,7)	Kadın	138 (%35,9)
Ortaokul	12 (%3,1)	Erkek	246 (%64,1)
Lise	72 (%18,1)	Medeni Durum	
Lisans	222 (%57,8)	Evli	156 (%40,6)
Lisansüstü	60 (%15,6)	Bekar	228 (%59,4)
Hukuki Statü	Yaş		
Geçici Koruma Kapsamında	96 (%25)	18-30	234 (%60,9)
T.C. Vatandaşı	234 (%60,9)	31-45	114 (%29,7)
Çalışma ve Oturma İzni Sahibi	54 (%14,1)	46-55	30 (%7,8)
		56-65	6 (%1,6)

4.1. Regresyon Analizi

Tüketicinin etnosentrik düzeyini ve etnik kimlik algısının kahve zincir mağazanın ürün/hizmet değerlendirilmesi üzerine etkisini değerlendirmek amacıyla, üç regresyon modeli kurulmuştur. Model 1 küresel, model 2 ulusal (ev sahibi ülke) ve model 3 etnik zincir mağaza tercih edenlerin değerlendirmelerine ait analizleri içermektedir.

Tablo 3. Regresyon Analizi Sonuçları (Bağımlı Değişken: Ürün ve Hizmet Değerlendirilmesi)

KÜRESEL	Standardize Edilmemiş Katsayılar		Standardize Edilmiş Katsayılar			F	P	R2
	B	Std. Hata	β	T	p			
Sabit	5,012	,363		13,811	,000	2,375	,094	,012
Tüketici Etnosentrizmi	,062	,099	,034	,628	,530			
Etnik Kimlik	-,195	,090	-,119	-2,173	,030			
ULUSAL (Ev Sahibi Ülke)	Standardize Edilmemiş Katsayılar		Standardize Edilmiş Katsayılar			F	P	R2
	B	Std. Hata	β	t	p			
Sabit	4,584	,339		13,509	,000	,596	,552	,003
Tüketici Etnosentrizmi	-,089	,093	-,053	-,957	,339			
Etnik Kimlik	,070	,084	,046	,836	,404			
ETNİK	Standardize Edilmemiş Katsayılar		Standardize Edilmiş Katsayılar			F	p	R2
	B	Std. Hata	β	T	p			
Sabit	1,280	,289		4,436	,000	73,593	,000	,279
Tüketici Etnosentrizmi	,675	,079	,399	8,542	,000			
Etnik Kimlik	,353	,071	,231	4,944	,000			

Yapılan regresyon analizi sonuçlarına göre etnosentrizmin ve etnik kimlik algısının küresel kahve zincir mağazasının ürün/hizmet değerlendirmesini test eden modelin anlamlı olmadığı görülmektedir. Aynı şekilde ulusal kahve zincir mağazasının ürün/hizmet değerlendirmesinde de etnosentrik eğilim ve etnik kimlik algısının istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır. Buna göre H_{1-a}, H_{1-b}, H_{3-a} ve H_{3-b} hipotezleri desteklenmemiştir. Etnosentrizmin ve etnik kimlik algısının etnik kahve zincir mağazasının ürün/hizmet değerlendirmesini test eden regresyon modeli anlamlı bulunmuştur (F=73.593; p<0.01). Bu iki değişken, etnik kahve zincir mağazasının

ürün/hizmet değerlendirmesi varyansının %27,9'unu açıklamaktadır. Hem tüketici etnosentrizmi hem de etnik kimlik algısı ürün/hizmet değerlendirmesini istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir şekilde etkilemektedir. H_{1-c} ve H_{3-c} hipotezleri desteklenmiştir.

Tüketicinin etnosentrik düzeyinin ve etnik kimlik algısının, kahve zincir mağazadan satın alma niyeti üzerine etkisini değerlendirmek amacıyla, üç regresyon modeli kurulmuştur. Model 1 küresel, model 2 ulusal (ev sahibi ülke) ve model 3 etnik zincir mağaza tercih edenlerin değerlendirmelerini içermektedir.

Tablo 4. Regresyon Analizi Sonuçları (Bağımlı Değişken: Satın Alma Niyeti)

KÜRESEL	Standardize Edilmemiş Katsayılar		Standardize Edilmiş Katsayılar			F	P	R2
	B	Std. Hata	β	t	p			
Sabit	5,038	,358		14,083	,000	12,859	,000	,063
Tüketici Etnosentrizmi	,159	,098	,086	1,625	,105			
Etnik Kimlik	-,449	,089	-,269	-5,066	,000			
ULUSAL (Ev Sahibi Ülke)	Standardize Edilmemiş Katsayılar		Standardize Edilmiş Katsayılar			F	P	R2
	B	Std. Hata	β	T	p			
Sabit	3,377	,348		9,710	,000	5,466	,005	,028
Tüketici Etnosentrizmi	,313	,095	,178	3,287	,001			
Etnik Kimlik	-,132	,086	-,083	-1,526	,128			
ETNİK	Standardize Edilmemiş Katsayılar		Standardize Edilmiş Katsayılar			F	P	R2
	B	Std. Hata	β	t	p			
Sabit	,320	,341		,938	,349	70,069	,000	,269
Tüketici Etnosentrizmi	,877	,093	,441	9,390	,000			
Etnik Kimlik	,281	,085	,156	3,326	,001			

Yapılan regresyon analizi sonuçlarına göre tüketici etnosentrizminin ve etnik kimlik algısının küresel kahve zincir mağazasından satın alma niyeti üzerindeki etkisini test eden model anlamlı bulunmuştur (F=12.859; p<0.01). Model küresel satın alma niyeti varyansının %6,3'ünü açıklamaktadır. Küresel kahve zincir mağazasından satın alma niyeti üzerinde tüketici etnosentrizminin istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi bulunmazken, etnik kimlik algısının istatistiksel olarak anlamlı ve negatif bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Buna göre H_{2-a} hipotezi desteklenmezken H_{4-a} hipotezi desteklenmiştir. Tüketici etnosentrizminin ve etnik kimlik algısının ulusal kahve zincir mağazasının satın alma niyeti üzerinde anlamlı bir etkisi olup olmadığını incelemek amacıyla yapılan regresyon analizi sonucu modelin istatistiksel açıdan anlamlı olduğu (F=5,466; p<0.05) görüldü. Model, ulusal satın alma niyeti varyansının %2,8'ini açıklamaktadır. Araştırma değişkenlerinden tüketici etnosentrizmin satın alma niyeti üzerine istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip olduğu görüldü. H_{2-b} hipotezi desteklendi. Etnik kahve zincirinden satın alma niyeti üzerine araştırma değişkenlerinin etkisi incelendiğinde, modelin istatistiksel olarak anlamlı (F=70,069; p<0.01) olduğu tespit edildi. Tüketici etnosentrizmi ve etnik kimlik algısının etnik kahve zinciri satın alma niyeti varyansının %26,9'unu açıklamaktadır. Her iki değişken de istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif etkiye sahiptir. Buna göre H_{2-c} ve H_{4-c} hipotezleri desteklenmiştir.

5. SONUÇ

Cleveland, Laroche ve Papadopoulos (2009: 121), etnosentrik tüketiciler için "yabancı veya küresel markaların yalnızca ekonomik bir tehdit değil, aynı zamanda kültürel bir tehdidi temsil ettiğini" vurgulamıştır. Etnosentrizmin ürün değerlendirmeleri üzerindeki etkisi, ürün kategorileri ve davranışsal bağlamlar arasında farklılık gösterir (Cleveland ve diğerleri, 2009). Trivedi, Tapar ve Dharmani (2023) tüketici etnosentrizmi ve ürün değerlendirmesi üzerine yapmış oldukları sistematik literatür incelemesi kapsamında ele aldıkları 36 makalenin 27'sinde, tüketici etnosentrizminin yerel ve yabancı ürünlere ilişkin kalite değerlendirmesini anlamlı bir biçimde pozitif ve negatif etkilediğini bulguladılar.

Araştırma sonuçları, özellikle etnik kahve zincir mağazasının ürün ve hizmet değerlendirmesinde ele alınan araştırma değişkenlerinin oldukça yüksek bir açıklama gücüne sahip olduğunu bulguladı. Analiz sonuçlarından tüketici etnosentrizmi puanları artan katılımcıların etnik markanın ürün/hizmet değerlendirmesini ve satın alma niyetini artırdığını göstermektedir. Oh, Lee, ve Shin (2020), Starbucks tüketicileri üzerine yapmış oldukları çalışmalarında, etnosentrik eğilimi yüksek ülkelere yönelik genişleme çalışmalarında mağazasının hizmet kalitesi unsurlarından güvenilirlik, duyarlılık ve empati yönlerinin yerleştirilmesinin önemli olduğunun altını çizmişlerdir. Tüketici etnosentrizmi, satın alma aşamasında tüketicilerin alacağı kararları belirleyen temel faktörler

arasında yer almaktadır. Tüketici etnosentrizmi, pazarlama karması, menşe ülke etkisi ve algılanan kalite ile değerlendirildiğinde, tüketicilerin sahip oldukları etnosentrik eğilimin satın alma kararları üzerindeki etkisinin daha fazla önem kazandığı görülmektedir. Bu çerçevede menşe ülke bilgisi ürün kalitesine yönelik olarak tüketiciye ön bilgi vermenin yanı sıra satın alma kararlarında da büyük ölçüde etkili olmaktadır. Avusturyalı tüketicilerin kendi ülkelerindeki ürünlere yönelik satın alma eğilimlerini tüketici etnosentrizmi pozitif yönlü etkilerken, aynı tüketicilerin İtalyan ürünlere yönelik satın alma eğilimlerinde tüketici etnosentrizmi negatif yönde etki etmiştir (Zeugner-Roth, Zabkar, & Diamantopoulos, 2015). Türk tüketicilerin Çin ürünlerine yönelik satın alma kararlarında etnosentrik eğilimlerinin negatif yönde etkide bulunduğu görülmüştür (Erdoğan & Burucuoğlu, 2016). Han ve Guo'nun (2018) çalışmasında da yabancı markalara yönelik satın alma niyeti üzerinde tüketici etnosentrizminin etkisinin olmadığı fakat yerel markalara yönelik satın alma sürecinde etkinin olduğu görülmüştür. Turna (2023), tüketici etnosentrizmin yerel ve Amerikan kahve mağazası tercihinde anlamlı bir etkiye neden olduğunu bulguladı.

Araştırma sonuçları, etnik kimlik algısının, etnik markaya yönelik ürün/hizmet değerlendirmesi ve satın alma niyeti üzerinde son derece güçlü pozitif bir etkiye sahipken, küresel markaya yönelik satın alma niyeti üzerinde de negatif bir etki yarattığını ortaya koymaktadır. Zong, Liu ve Gao (2023), kültürel sembollerin ve kültürel kimliğin satın alma niyeti üzerinde hem doğrudan hem de duygusal değer aracılığıyla anlamlı bir etkiye sahip olduğunu bulguladı. Bir hizmet sektörü olarak kahve zincir mağazalar da hem etnik ürün çeşitliliği ve sunum tarzları hem de mağazanın fiziksel özellikleri ile bu kültürel olguları son derece etkin bir biçimde kullanmaktadır. Dolayısıyla etnik algısı yüksek tüketicilerin, bu mağazalarda kendilerini ülkelerinde gibi hissettikleri, yabancılık çekmedikleri ve rahat bir ortam olarak gördükleri söylenebilir. Benzer şekilde, Zhao, Tu ve Jiang (2023), kültürel kimliğin tüketici milliyetçiliği, marka kimliği ve satın alma davranışı ile pozitif yönde ilişkili olduğunu gösterdi. Dolayısıyla araştırma sonuçları literatürle paralel bulgular içermektedir.

Dikkatli bir şekilde hareket edildiğinde tüketici etnosentrizminin yabancı firmalar için bir dezavantaj olmaktan çıktığı ve hatta yerli firmalar için bir avantaja dönüştürülebildiği ifade edilmektedir. Bu çerçevede pazarlama stratejilerinin ve tutundurma çabalarının son derece önem kazandığı görülmektedir. Uluslararası pazarlarda faaliyette bulunan işletmelerin söz konusu durumun önüne geçebilmek için, hedef pazardaki etnosentrizm seviyesi hakkında fikir sahibi olmaları ve başarılı pazarlama stratejileri uygulamaları gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Akbarov, S. (2022). Consumer ethnocentrism and purchasing behavior: moderating effect of demographics. *Journal of Islamic Marketing*, 13(4), 898-932.
- Baber, R., Upadhyay, Y., Baber, P., & Kaurav, R. P. S. (2023). Three decades of consumer ethnocentrism research: A bibliometric analysis. *Business Perspectives and Research*, 11(1), 137-158.
- Balabanis, G., & Siamagka, N. T. (2022). A meta-analysis of consumer ethnocentrism across 57 countries. *International Journal of Research in Marketing*, 39(3), 745-763.
- Burton, D. (2002). Incorporating ethnicity into marketing intelligence and planning. *Marketing Intelligence & Planning*, 20(7), 442-451.
- Caruana, A., & Magri, E. (1996). The Effects of Dogmatism and Social Class Variables on Consumer Ethnocentrism in Malta. *Marketing Intelligence & Planning*, 39-44.
- Cleveland, M., Laroche, M., & Papadopoulos, N. (2009). Cosmopolitanism, consumer ethnocentrism, and materialism: An eight-country study of antecedents and outcomes. *Journal of International marketing*, 17(1), 116-146.
- Dmitrovic, T., Vida, I., & Reardon, J. (2009). Purchase behavior in favor of domestic products in the West Balkans. *International Business Review*, 18(5), 523-535.
- El Banna, A. E., Papadopoulos, N., Murphy: A., Rod, M., & Rojas-Mendez, J. I. (2018). Ethnic identity, consumer ethnocentrism, and purchase intentions among bi-cultural ethnic consumers: "Divided loyalties" or "dual allegiance"? *Journal of Business Research*, (82), 310-319.
- Erdoğan, E., & Burucuoğlu, M. (2016). The Effect of Consumer Ethocentrism, Cosmopolitanism and Patriotism on Product Evaluations in Turkey. *In International Marketing Trend Congress*.
- Fernández-Ferrín, P., Calvo-Turrientes, A., Bande, B., Artaraz-Miñón, M., & Galán-Ladero, M. M. (2018). The valuation and purchase of food products that combine local, regional and traditional features: The influence of consumer ethnocentrism. *Food Quality and Preference*, (64), 138-147.
- Giddens, A. (2008). *Sosyoloji*. (C. Güzel, Çev.) Kırmızı Yayınları: İstanbul.
- Han, C. M., & Guo, C. (2018). How Consumer Ethnocentrism (CET), Ethnocentric Marketing, and Consumer Individualism Affect Ethnocentric Behavior in China. *Journal of Global Marketing*, 31(5), 324-338.
- Kipnis, E., Demangeot, C., Pullig, C., & Broderick, A. J. (2019). Consumer multicultural identity affiliation: Reassessing identity segmentation in multicultural markets. *Journal of Business Research*, 98, 126-141.
- Laroche, M., Chung, K. K., & Clarke, M. (1997). The effects of ethnicity factors on consumer deal interests: An empirical study of French- and English-Canadians. *Journal of Marketing Theory & Practice*, 5(1), 100-112.
- Licsandru, T. C., & Cui, C. C. (2019). Ethnic marketing to the global millennial consumers: Challenges and opportunities. *Journal of Business Research*, 103, 261-274.
- Luedicke, M. K. (2011). Consumer acculturation theory: (Crossing) conceptual boundaries. *Consumption, Markets and Culture*, 14(3), 223-244.
- Martiny, S. E., Froehlich, L., Soltanpanah, J., & Haugen, M. S. (2020). Young immigrants in Norway: The role of national and ethnic identity in immigrants' integration. *Scandinavian Journal of Psychology*, 61(2), 312-324.
- Miguel, L. P., Marques: H., & Duarte, A. P. (2022). Characterising the fruit and vegetables Consumer Ethnocentrism in a southern European Country: An assessment of the Reliability and Validity of the "CETSCALE" in Portugal. *Food Quality and Preference*, 104770.
- MPM Türkiye, Migrants' Presence Monitoring Situation Report <https://turkiye.iom.int/migrants-presence-monitoring-reports> Erişim Tarihi: 27.11.2023
- Mutlu, H., Çeviker, A., & Çirkin, Z. (2011). Tüketici Etnosentrizmi ve Yabancı Ürün Satın Alma Niyeti: Türkiye ve Suriye Üzerine Karşılaştırmalı Analiz. *Sosyoekonomi*, 14(14), 51-74.
- Nguyen, N. H., Dao, T. K., Duong, T. T., Nguyen, T. T., Nguyen, V. K., & Dao, T. L. (2023). Role of consumer ethnocentrism on purchase intention toward foreign products: Evidence from data of Vietnamese consumers with Chinese products. *Heliyon*, 9(2).
- Nielsen, J. A., & Spence, M. T. (1997). A Test of Stability of The Cetscale, A Meseure of Comsumer Ethnocentric Tendencies. *Journal of Marketing Theory and Practice*, 68-76.
- Oh, E., Lee, J., & Shin, M. M. (2020). An investigation of Korean consumers service quality perception of imported retail services: Implications of consumer ethnocentrism. *Global Business & Finance Review (GBFR)*, 25(1), 33-47.
- Özçelik, D. G., & Torlak, Ö. (2011). Marka Kişiliği Algısı ile Etnosentrik Eğilimler Arasındaki İlişki: Levis ve Mavi Jeans Üzerine Bir Uygulama. *Ege Akademik Bakış*, 361-377.
- Sharma, P. (2015). Consumer ethnocentrism: Reconceptualization and cross-cultural validation. *Journal of International Business Studies*, 46(3), 381-389.
- Sharma, S., Shimp, T. A., & Shin, J. (1994). Consumer ethnocentrism: A test of antecedents and moderators. *Journal of the academy of marketing science*, 23(1), 26-37.
- Shimp, T. A. (1984). Consumer Ethnocentrism: The Concept and a Preliminary Emprical Test. *Advances in Consumer Research*, 285-290.

Shimp, T. A., & Sharma: (1987). Consumer ethnocentrism: Construction and validation of the CETSCALE. *Journal of Marketing Research*, 24(3), 280-289.

Sumner, W. G. (1959). *Folkways: A Study of the Sociological Importance of Usages, Manners, Customs, Mores, and Morals*. Boston: Ginn and Company.

Suprina, R., & Sihite, F. R. (2020). The Impact of Café Atmosphere on Consumer's Purchase Intention: Case Study at Kopi Praja Café, Indonesia. *Suprina*, 12(8), 28-34.

Tezcan, M. (2012). *Sosyolojiye Giriş. (7, Çev.)* Ankara: Anı Yayıncılık.

Trivedi, S. D., Tapar, A. V., & Dharmani, P. (2023). A Systematic Literature Review of the Relationship between Consumer Ethnocentrism and Product Evaluation. *Journal of International Consumer Marketing*, 1-21.

Turna, G. B., (2023). The Mediating Role of Country of Origin Effect in the Effect of Consumer Ethnocentrism on Café Preference. *OPUS Journal of Society Research*, 20(Human Behavior and Social Institutions), 795-811.

World Migration Report 2022
<https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2022> Erişim Tarihi: 27.11.2023

Zeugner-Roth, K. P., Zabkar, V., & Diamantopoulos, A. (2015). Consumer Ethnocentrism, National Identity, and Consumer Cosmopolitanism as Drivers of Consumer Behavior: A Social Identity Theory Perspective. *Journal Of International Marketing*, 23(2), 25-54.

Zhao, S., Tu, Y., & Jiang, Q. (2023). The Influence of Cultural Identity on Consumer Purchasing Behavior. *Journal of Humanities, Arts and Social Science*, 7(4), 788-809.

Zong, Z., Liu, X., & Gao, H. (2023). Exploring the mechanism of consumer purchase intention in a traditional culture based on the theory of planned behavior. *Frontiers in Psychology*, 14, 1110191.